
LIBRARY OF CONGRESS
0 002 377 718 6

Úklad a matka.

Smutnohra v piatich dejoch.

OD

DAŇA ZAB. LAUČEKA.

Vydala Matica Slovenská.

Matičných spisov č. 25.

TURČ. SV. MARTIN.
KNÍHTLAČIARSKO-ÚČASTINÁRSKY SPOLOK.
1871.

Úklad a matka.

Smutnohra v piatich dejoch.

Od

DAŇA ZAB. LAUČEKA.

Vydala Matica Slovenská.

Matičných spisov č. 25.

TURČ. SV. MARTIN.

KNÍHTLAČIARSKO-ÚČASTINÁRSKY SPOLOK.

1871.

ÚKŁAD A MATKA.

Smutnohra v piatich dejoch.

Osoby:

Hormila, paní Hradovej.
Bojan, jej syn.
Ľubor, hradník.
Dobrotka, bývalá Bojanová pestunka.
Svatoň, vedomec.
Ľubomira, jeho vnučka.
Butro, zbrojnoš.
Zbrojnoš, brat zbrojnošov.

Dejište: Hradová a jej okolie na Slovensku.

Dej I.

(Svetlica na Hradovej.)

Výstup 1.

Hormila sama.

Hormila: Darmo vyhliadam do dialky, darmo sa spytujem nemého povetria, darmo vzdychám: kde je Bojan toľký čas? Zrak ho nevidí, a povetrie neodpovedá.... Oj syn môj drahý, kebys vedel, čo matke si ty! jediná radosť, kvet nádeje! Viem, že bys matku toľký čas v bôľnej samote nenechával. Veď tá okrem tebä žiadnej potechy nemala — nemá!

Len čo sa mu stalo? Veď pred nedávnom bola jeho najmilšia zábava, matke maľovať sny obrazotvornej mladosti, vyspevovať hry blahej jary! A teraz ako sa to razom zmenilo! Zadumaný odo mňa bočí, po love vždy chodí; či sú mu pusté hory viac lež matka?! — Keď aj domov príde, nebeží do náručia matky; jeho jasný zrak chvílkami divne pozerá na mňa — ako by sa svojej matky hrozil! Hrozil (ztrhne sa)? Ach bohovia! čo sa mi tak hruď búri? — Čoby sa ma hrozil? — — (Žiaľne) Bohovia! nemôžem smelo pozrieť do očí času, svedku činov! Bojan ľúbil matku a myslieval, že jeho otec v hrobe. Akby sa o jinom doznal, čo potom? Potom beda — preč je moja jediná radosť! Lebo neznám, ako by potom mladé nevinné srdce mohlo ľúbiť matku, vediac o nej, že si v čiernej väži vädzní muža a jeho otca; nevediac ale, že ak to nestane sa, sme, matka a syn, dávno necítiacím prachom. I mňa i jeho chcel zavraždiť. — Bohovia, nepripravte ma o jedinú, o poslednú potechu!

Dnes v noci sa mi snívalo, že nespím, že bdím, a nepokojne sa po pohôvkach sem tam vláčim; v tom zrazu povstal od čiernej väže strašný hrmot. Ďalej sa nerozpomínam. Sen — posol bohov — zle veští!

Lež čo sa márne strachujem? Nezdravé srdce sa daromne trase! Odkial to môže znať? Na celej zemi niet povedomého o tom, krem mňa a Ľubora, ktorý to vykonal. Ja som mu neriekla o tom nič; ja to ani myšlienke nesverím. A Ľubor by ten zrádca — —? Hah, Hormila neubližuj vernosti! — Kde jesto tá vernosť na svete, ktorou si Ľubor tvoju dôveru získal! — Kde jesto druhý ešte muž, ktorý by žene, zavrhnuvšej ho, bez pomsty, čujnou starostlivosťou nad životom bdel! To on urobil! Bohovia, ja — ako Nemkyňa, kde to, vraj, je vo zvyku neprekročitelnom, len v rovných rodoch hľadať srdce milované — som verného povrhla, a hrdému nádhernému Rejkovi ruku svoju dala, a na Hradovú ho doviedla. Oj, keď že rodičia nerozkázali nevedúcej

rozoznávať krásu šiat od kráse ducha aspoň, aby zaslepená Hormila nevolila nešťastne! —

Ja som myslievala, že nad manželstvom mojím s Rejkom jasné nebe sa usmieva, a on bol už hotový jed pre mňa, ktorý ticho, pomály, roky a roky mal vyjedať ma z Hradovej, a konečne oslobodiť jeho náruč! Povrhnutý Ľubor neprial mne zkazu; myslela som si, že preto na Hradovej ostal, aby pomstu na mne vzal; ale aj som bola ohromená, keď som videla, že vernosť jeho život svoj posvätila, aby bdel nad niekedy ľúbenou Hormilou. — „Veľkomožná, prezri slávnostný pás mužov, čujem v ňom smrt!“ — Tú vernosť — ako ju uctiť? On sa vydal za mňa v boj; vovábil, život vážac, Rejka do čiernej väže, a dal mne slobodu a život. Mne, čo som ním povrhla! — Aj pred súdom národa očistil ma vymyšlenou porážkou a náhlym úmorom Rejka. Ľúbeho Bojana vodí, ako dobrý otec, vo cvičeniach bohatierskej zbrane, hrami pristrája mu zábavy; všetko z dobrej vôle, bez môjho rozkazu, bez môjho pokynu. — Srdce synové bolo skôr naň upiaté, lež by som ja bola naučila ho ceniť jeho vernosť! — — A predca! Či sa klamem so zmenou Bojana? Bohomžiaľ nie! — Tu nevladzem sama, musím už preriecť slovo Ľuborovi! Ľubor!

Výstup 2.

Ľubor a predošlá.

Ľubor. Čo rozkážeš, veľkomožná paní?

Hormila. Ľubor verný! Oko tvoje bystrejšie, ucho tvoje čujnejšie — tebe za život ďakujem — ty nebodaj i teraz lepšie vidíš nežli ja; povedz mi: prečo Bojan odo mňa bočí?

Ľubor. Lebo k Svatoňovi chodí a . . . .

Hormila. Nech že chodí, čo potom! veď tam nenajde nič; iba ak mu Svatoň pesničku spieva, aby dobrým bol. Má tam viac zábavy lež pri matke?

Ľubor (k sebe). Má, — milenku. (na hlas) Veľkomožná paní, poznáš Svatoňa?

Hormila. Ako bych ho neznala?

Ľubor. Viem, že si ho videla, ale ja videl som viac. Chodieval sem často i rozháňal smútok. A ďalej, veľkomožná paní, či si nezpozorovala, ako ho odrazu na Hradovej nevídať? Neznáš, že si ho párraz volala? — a on nič! — (k sebe) Počkaj starygáň, tebe ja posvietim!

Hormila (rozmýšľa a hovorí k sebe). Oj veru pravda! Hej, rozpomínam sa — rozpomínam sa, ako mi pri tom ani do očí nehľadel, akoby — akoby s paňou Hradovej rozprávať bolo hriechom. (K sebe) Bohovia, niečo sa mi marí — — Ale čo! Ako by on to zvedel?

Ľubor (medzitým tiež k sebe). Ľubor, dobrý vietor! Pozor, zkadiaľ veje.

Hormila. Obydvaja sa jednak z Hradovej uťahujú. O Svatoňa by som sa konečne veľmi nestarala, ale Bojan, jediná potecha! — Povedz mi Ľubor: čo odstrkuje Bojana odo mňa? Čo ho ku Svatoňovi vábi?

Ľubor (k sebe). Bozk, objem, ňadra — nie síce Svatoňové, lež Lubomíryné. Starý, ako vravím, uťahuje sa, bo sa pre tú lásku bojí. Očuješ to, veľkomožná, len nech zviem, či ťa to bodne.

Hormila. Čo sa zamlčuješ? Vyreč i to najhoršie! Myslíš, že to nesnesiem! Oj neboj sa, veď moje srdce v mukách otúžené! (Prudko) Ľubor — povedz mi Ľubor: či Svatoň môhol zvedieť tajomstvo čiernej váže?

Ľubor (k sebe). Ah tak? (Na hlas) Drahá paní, bohužiaľ, mohol.

Hormila. Čo? Čo si to ty riekol? Ty si sa zapomnul, zradca!

Ľubor. Z mojej strany ťa ubezpečujem, že skorej noc slncu zjaví svoje tajomstvá. Ale drahá pani, znáš, že toho Svatoň nepotrebuje; znáš, kto je on?

Hormila. Nuž?

Ľubor. Černokňažník!

Hormila. Ako to znáš?

Ľubor. Videl som mu knihy. Áno, veľkomožná pani, videl, a to nie jednu. Preto mu je nie ťažko vyčítať to, čo obyčajný človek zvedieť nemôže.

Hormila. Tu tedy niet pomoci — to sa musel doznať Bojan a preto sa stráni matky.

Ľubor. Veľkomožná pani, um všade najde pomoc.

Hormila. Môj um zastal, pomôž. Veľkej cti u mňa dôjdeš.

Ľubor. Vedel by som radu.

Hormila. Akú?

Ľubor. Smrť Svatoňová — tu dáko privolať skoro — tá da zamienku, aby sme rekli Bojanovi, že Svatoňa za klebety bohovia potrestali!

Hormila. Ľubor, čo? ako? Ak ho dáme zavraždiť, Bojan len tým viac bude nenávidieť nás. On zná, že bohovia dýku nenosia.

Ľubor. Veľkomožná pani, nie dýku, nie meč! Ale inšie niečo, od čoho Svatoň večer zdravý zaspí, a ráno viac nevstane. Potom sa rekne, že to trest boží! —

Hormila. Že to trest boží.... Musím si to rozvážiť! (Odíde.)

Výstup 3.

Ľubor sám.

Ľubor. Musíš si to rozvážiť! Rozvažuj, rozvažuj, nerozvážiš nič. Moja rada je hrstka sňahu, málo váži, nezdá sa ťažkou, ľahko ju vyhodíš z ruky. Oj vyhodíš, lebo veď hoc by i rozum protimluvil tajným skutkom, choré srdce nebude mnoho bádať, lebo tajnosť bojí sa svetla; z pološera citov nevýjdeš, vyhodíš hrstku ta, kam ti namaľujem — a vyhodenú viac nezachytíš, lebo príkra skutkov, dejov stráň. Už sa kúľa ku nej, ešte jedon pobyd, a bude pozde chcieť, lebo srostne v úšusť. No a ten pobyd iste nepremeškáš, bo ak ti bol málo černokňažník, poviem ti o Bojanovej láske — a ty potom vďačne poslúchneš radu diablovu. Tá mi pomstí tvoju pýchu, zdrtí tvoje poslednie potešenie, donesie Hradovú mne! Od jedu zhynie Svatoň i s Ľubomírou, za

ními Bojan od žialu, ak nezúfa, a Hormila predca po toľkých rokoch bude moja. Lebo čo jej potom zostane? Len verný Ľubor. Tak sa stanem zo sluhu pánom, v krajoch týchto najmocnejším (prichodí Hormila).

Výstup 4.

Hormila a predošlý.

Hormila. Ľubor verný, ja sa na to neodhodlám, pokial bude inej nádeje. Rob, čo znáš, len keď už inšie nič viac neprospeje, potom .... Myslela som si, že snáď budem môcť s Bojanom vraveť. Ale jeho niet, k matke neide. Bohovia! čím jeho lásku získam? Čo sa aspoň, ako jiný, nezaľúbi, aby som mu doniesla nevestu do náruče, žeby tak vďačnosťou oživla láska jeho. Trôn by nebol vysoký a prach by nebol nízky, aby som predmet tvojej ľúbosti za dcéru objala (odíde smutná).

Výstup 5.

Ľubor sám.

Ľubor. Hah, čo nečujem! Moje nádeje nie také pevné, ako som myslel. Myslel som, že Hormila Svatoňa práve preto, že sa Bojan do jeho vnučky zaľúbil, zavraždiť dá i s ňou. A ona vraví: predmet jeho lásky neni ani na trône vysoký, nie v prachu nízky .... Šťastie, že som o tom dačo nevybuchol. Hah, Ľubor, pozor! aby nádeje tvoje neklesly. — Jestli Bojan s matkou srdcom k srdcu bude vraveť, tak padnem, že viac nevstanem. To musím, musím, musím prekaziť! Oh, a to nie ľahko pôjde! Bojanové srdce je celkom v tej ruke, ktorá mu hry strojila. A Hormila? tá celkom je okúzlená, že som ju navzdor jej nemilostivému pohľadu vystriehol, keď Rejko jedy chystal, a že som ju navzdor jej podozreniu, na miesto pomsty pre okúsené opovrhnutie zachránil. Nevie ale, že som ja poštval Rejka, a ju len preto zachránil, že mohla byť, čo Rejko nie, vdovou.

Priemena.

(Zahrádka pri chalupe révim obrostlej.)

Výstup 6.

Svatoň sám.

Svatoň (sediac pod stromom značí piesenku na kôru, hlasite hovoriac):

Hoc aj sa zlobivci slabým porúhajú,
Bohovia víťazstvo predca pravde dajú!

Bohovia víťazstvo predca pravde dajú! Na tom svete, pravda, človeku všeličo padne do oka; a neraz som myslel, že tomu neni tak! Ale konečne

predca musel som vždy videť a dočkať sa toho, ako pravda bohami vyslaná, vždy víťazí. (Obzerá kôru) Tak! Pár riadkov na kôre a ostatok prázdny! Ale nejde to teraz, ako to obyčajne išlo! Veď som pred tým nestačil daštičky z kôry robiť. A teraz? Teraz sa mi duch akosi odvracia od hier bajky, od zvuku piesne do vidnej skutočnosti.... Ačpráve neviem, či sa jej hroziť, a či tešiť; predca kedykoľvek na ňu myslím, hruď sa mi trase. Kráčam ku hrobu strmo. Ľubomira je ešte temer dieťa, bez otca, matky, sirota. Zory lásky ju už ovialy. Bojan, dobrý junoch, jej obetoval srdce svoje. Lež neviem, či plesať nad tými zorami, a či trúchliť. Zory sa míňajú, a za nimi býva síce jasný deň, ale i čierna noc! Neviem, neviem, čo z tohoto bude. Hormila neni síce zlá pani; ale Svatoňová chalupa vedľa Hradovej prinízka. Bohovia, hľahľa! načo som ja len myslel; už len málo chybälo, že som Ľubomíru za Bojana nevydal. Nie.... svoji nemôžu byť! Musím na tom byť, aby od sebä odvykli, musím ich rozlúčiť....

Výstup 7.

Bojan, Ľubomíra, predošlý.

Ľubomíra. Ale starý apko, len počúvaj, čo Bojanovi nenapadlo!

Svatoň. To musí byť dačo strašného, lebo sa až traseš.

Ľubomíra. Nie od strachu, ale od divu.

Bojan. Hahaha! Či že si malé dieťa, Ľubomíra moja? Neviem čo za div.

Ľubomíra. Len mi on povedal, že ma on za ženu chce, a že ma na Hradovú odveze.

Svatoň. I divné je to i považenia hodné.

Bojan. Ani jedno ani druhé.

Ľubomíra. Ba i jedno i druhé. Ako že bych ja mohla byť tvojou ženou? A, vraj, na Hradovú! Ako že bych ja tam mohla bývať, keď je Hradová taká strmá? Ja sa jej bojím. Aj tej noci som sa tak naľakala, keď som sa zo sna prebudila, i k bohom, spásam, za vás sa modlila; lebo taký tresk od Hradovej zavznel — — Tak som sa o tebe bála.

Bojan. Ah, to sa ti teda niečo strašného snívalo. Ja som nič nepočul. Snil som o tebe, a nič mi nekazilo sen. Oj, drahá Ľubomíra! ver mi, že i na Hradovej budeš ľúbo spať.

Ľubomíra. Ah, to len ty tak vravíš.

Bojan. Nie len ja, to ti môže každý i apko Svatoň dosvedčiť.

Svatoň. Ano, ano, dobré bohomilé srdce môže všade, všade blaženo, ľubo spať. (K sebe) Vzdialili ma od predsevzätia; neviem ani, ako to začať.

Bojan. Nuž tak vidíš, Ľubomíra moja, že nič divného ani povážlivého nám v ceste nestojí. Ja len požiadam matku, a ona nám svadbu vystroji. — A potom — potom sa nebudeme musieť deň čo deň lúčiť.

Výstup 8.

Ľubor, predošlí.

Ľubor. Žehnajte vás bohovia. Žij šťastné dni, vedomče bohom ľubý (podávajú si ruky so Svatoňom). Dovoľte mi chvilku v kole vašom si odychnúť. V kole vašom ľúbo a veselo. (K sebe) Áby ste sa vyveselili.

Svatoň. Vitaj udatný Ľubor a buď našim hosťom.

Ľubor. Ďakujem ti dobrý Svatoňu. (K sebe) Bodaj že ťa i s chlapčiskom.

Bojan. Ešte ťa i ja pozdravujem, Ľubore drahý! A divím sa ti: čo reku máš dnes za sviatok, že si sa z Hradovej vytiahol.

Ľubor (k sebe). Chce k matke ísť.

Bojan. Na to božie slniečko? To nie tvoja obyčaj; ačpráve som ťa dosťraz volal na lov, ale ty nie.

Ľubor (k sebe). Hja, nie každý deň takýto lov. (K Bojanovi) O áno, ľubý veliteľu, viem ja cítiť tvoju radosť; ale keď na hrade v úrade vše dosť práce verný sluha najde. A vernosť a česť moje bohatstvo.

Bojan. Znám, znám, dobrý Ľubor. Česť tvoja skvelá; ani nebude času, že bych sa ti ja nevďačným stal. — Ale počuj len niečo, drahý Ľubor! len mi tu na nos chcú ovesiť, že to vraj povážna vec, keď si ja chcem pýtať Ľubomíru.

Svatoň. Veru povážna.

Ľubor (k sebe). Verím. (Na hlas) Ak vás láska púta, tedy sa nič nebojte; lebo láska všetko premáha.

Bojan. Láska? Ľubor môj! O tom som nerozmýšľal ešte, len že z celého srdca rád mám Ľubomíru. Za ňu sa k bohom, spásam, najskôr modlím. A hoc aj si koľkoraz pomýšľam: Bojan, Bojan! dobre že sa modli. Zachovaj poriadok v modlitbe; najprv za starších a tak len za Ľubomíru. Darmo si ja ale tak pomýšľam, Ľubomíra vše prvá. Alebo keď mi náš starý zbrojnoš hovorieva čo krásneho o vílach abo rusalkách, tak si myslím, že Ľubomíra tiež taká víla. A aj keď mi Horboj zo Starohradu o Lade v Kremnických božniciach rozprával — aká je krásna, ako jej pohľad okúzluje — tak som sa nemôhol zdržať — už či to dobre či nie — aby som si Ladu ako Ľubomíru nepredstavoval. Aj voždy keď sa na lov vyberám, tak premýšľam, že reku na hole pôjdem. Ale len rozmýšľam; lebo keď rozmýšľať dokončím, už som sa naiste pri Ľubomíre stavil. A ako vravím, ako srdce moje rado ju má, to nevypoviem! Kto vie — to snaď láska — ináč neviem, ale že to bude večne, to viem. A Ľubomíra....

Ľubomíra (uteká).

Svatoň. Vieme čo to znamená. (Za Ľubomírou) Dcérka drahá, dones nám medoviny!.... Bojan drahý (odkašle), ctím si ťa, ako pána Hradovej; rád ťa mám, ako vlastného syna: ale teraz ti musím povedať jedno druhé slovo! Prijmi radu staroby. Hradová je vysoko, chalupa Svatoňová nízko. Ľahkšie ti bude z lásky vykrvácať, nežli chalupu na Hradovú povýšiť. Ľubomíry sa zriekni,

a ona tebä. Ja už od tedy, ako ste sa poznali, pred velkomožnou bojím sa i ukázať.

Bojan. Svatoň! Bohovia! mne to povedať? Svatoň! oj, to by som nebol veril, že si taký zlý. (K Ľubomíre, so žbánom a pohármi prichádzajúcej) Ľubomíra drahá! či si počula?

Ľubomíra. Čo sa stáť musí, nechže! (Poriadac žbán a poháre, zarmútena odíde.)

Svatoň. Ľúby Bojane, nahliadneš časom, že pravdu mám. Sám by si potom ...

Bojan. Nič apko Svatoň! Ja sám nahliadam, a pokial sám budem cítiť, aj sám nahliadať budem.

Ľubor (k sebe). To starý blázon. (Na hlas) Nie tak, ľúby Svatoňu; klameš sa, veru sa klameš, môže byť, že tvoja chalupa neni tak nízko Hradovej, ako si myslíš.

Bojan. Nie Ľubor, nechajme Svatoňa; on si niečo namyslel, môže byť múdre, ale zimné. Ja som síce na slová slabý ešte, ale kde stanem, stojím. Od Ľubomíry sa nehnem, kým sa nezlomím. — Pôjdem pre matku; hádať sa nebudem — nech ona skúsi, či jej bude tiež vzdorovať.

Svatoň. Nie, drahý vladyka! potom pováženie moje celkom zmizne. Nech sa stane vôľa bohov, ja nedbám. Vďačne zrak zavrem. Teraz ale odpustte, musím sa od vás odobrať, žiaľ mi je Ľubomíry.

Bojan. Ano, ano! Poteš že ju — aj odo mňa ju pozdrav.

Výstup 9.

Ľubor, Bojan.

Bojan. Oj Ľubor moj, ja som šťastný. Ľubomíra moja! I ty musíš byť šťastný, aj všetci!

Ľubor. Teším sa veliteľu, len že ešte to ďaleko, kým celkom šťastným budeš.

Bojan. Ach, Ľubor, čo ti je zas? Či už i ty chceš Svatoňovú spievať? Veď si počúl, že Svatoň nedbá, keď mamka moja s ním bude vravet, keď ona Ľubomíru vypýta.

Ľubor. Počúl som a teším sa, že z tej strany máš isté šťastie, ale....

Bojan. Nuž ale čo....?

Ľubor. Ale mamička tvoja? Či ti ju nielen vypýta, ale ešte či dovolí?

Bojan (trnie). Ľubor! Mamka moja mi život nezkazí; ona mne k vôli robí čokoľvek zažiadam.

Ľubor. Ano, veliteľu drahý, matka ťa rada má — veď ktoby ťa mal nerad. Ale ona ťa rada má len preto, že si jej nádejám voždy zodpovedal! A vieš, aké sú jej nádeje? Pravda, že tvoja blaženosť je na prvom mieste, ale je tam i sláva a blesk Hradovej! Jej žiadosť je, aby ťa blaženého urobila rukou dcéry dajakého mocného vladyky, a tak aby slávu Hradovej rozmnožila. Sva-

toňa síce ctí; ale Svatoň takým vladykom neni! Preto ti ona všetko k vôli robí, aby si i ty jej všetko k vôli urobil. Že ti žiadnu žiadosť neodoprela? Verím, lebo si dosial žiadnu takúto nemal.

Bojan. Hoc aj! Nenamáhaj sa, darmo ty mňa prehováraš. Všetko jedno. Od Ľubomíry ani krok! Živý mrtvý Ľubomíru!

Ľubor. Nonono, veliteľu drahý! nemusíš myslieť, že snaď bych ja proti tebe robil. Ba ja ti ponúkam celú moju pomoc.

Bojan. Moja stála vôľa moja pomoc.

Ľubor. Verím, drahý Bojane! Tvoja vôľa je pomoc najsilnejšia. Ano; ale aj mamka má svoju vôľu. A jestli že sa neporadíš múdrosti, prekonáš mamku, ale snaď už pozde. Kto zná, či Svatoň bude dotial čakať. Jestli ale moju radu prijmeš, tak neminie týždeň, a ty si pri ciele. Voľ, čo chceš; ale lepšie je len lepšie.

Bojan. To je pravda, Ľubor; pouč ma, ja ti budem vďačný.

Ľubor. Po prvé a nadovšetko treba, aby sa veľkomožná pani presvedčila, že ak ti prosbu odopre, tak ti život vezme. Preto, prv lež by si s ňou rozprával, ale to si dobre zachovaj: Prv lež by si s ňou rozprával, drž sa smutne, dumne, trúchle, a uvidíš, že budeš víťazom!

Bojan. Ľubor nehnevaj sa — ale si ty len blázon; radíš mi to, čo bez toho robím, ak niesom pri Ľubomíre.

Ľubor (zasmeje sa významne). Len rob i na ďalej; a čo najmračnejšie, tým skorej si u cieľa. Lež pojď už teraz. Drž sa dobre (odídu).

Výstup 10.

Svatoň sám.

Svatoň. Hradníkovi ľahkšie bolo upokojiť mňa, lež sebä; ľahko vylúdil Bojan odo mňa sľub, že vďačne očí zavrem, keď veľkomožná bude Ľubomíru pýtať. Ľahko ma upokojil, ale či i sebä. Bojan plál síce radosťou, a divil som sa: čo reku i Ľubor nie? Bolo mi to hádkou; tá sa mi ale bohužiaľ — nie žiaľ, chvála Bohu! — skoro rozlúštila. Ani Bojan nejasal viac, keď Ľubor povedal, akú nevestu žiadajú nádeje veľkomožnej. Dobre, že som očul, ako ma Ľubor zo sústrasti k Bojanovi oluhal, že moja chalupa pri Hradovej nie prinízka. Prečo to hned nepovedal, čo na srdci nosil. Prečo zakryl pred nami, že veľkomožná chce rozmnožiť lesk Hradovej nevestou? Zakryl kvetinami nadeje hroznou pravdu, ako kvetiny ukrývajú jedovatého hada. Ľubomíra sa tým kvetinám teší; chce už na ne spočinúť: šťastie, že viem, že ju môžem pred tým hadom ochraniť, že dosť času ešte od Hradovej sa vzdialiť.

Dej II.

(Svetlica na Hradovej.)

Výstup 1.

Dobrotka, Butro.

Dobrotka (upratajúc). Ten zloduch Ľubor kutí voľačo; mne sa nepáči. To by som ja nedovolila, keby som veľkomožnou paňou bola. Len si pomysli, Butro môj! či si to kedy slýchal? — Ak behá zo svetlice do svetlice; od veľkomožnej pani k Bojankovi! Ten kuje niečo — a to je čierne, čo on v svojej čiernej duši na kovadlo hreje! Akú len asi nevoľu môže vystrájať? Nie, to by ani zloboh nevymyslel! — Lebo len počuj, milý môj Butro....!

Butro (chce vraveť). Ale....

Dobrotka. Len počuj, len: veď ti on niečo také vystrája, o čom sa ja ani, čo by do oka padlo, dozvedieť nemôžem. No či by si to vytrpel? Ja si už neviem rady, ja ochoriem!

Butro (chce vraveť). Nuž....

Dobrotka. Čo vari nie? Ako ty myslíš?

Butro (netrpezlive). Ach jaj, veď....

Dobrotka. Veď? čo veď? Veď, pre milených bohov, som ja varovala mladého vladyku. Nuž tak! Či veľkomožná pani má niečo predomno zamlčať?

Butro (trhne sebou). Ale čuj že už raz!

Dobrotka. Ano čuj, aby si vedel, že to ani nikdy neurobila; všetko som ja prvá vedela. Keď sa niekam strojili, kohože o radu pýtali, či bude povetrie stále? A teraz nič! Veľkomožná pani mlčí, Bojan mlčí....

Bojan (k sebe). Ty ale za nich nemlčíš!

Dobrotka. Aj ten výskok Ľubor mlčí — ale to nie div, ten jednako statočného slova nepovie. Veď by to bol div. Ale nič dobrého z toho nebude. Oj, nie! Aj kdeže by? Veď ja, ja len to voždy vravím, že nebohý vladyka len preňho zomrel. Že ho porazilo vraj? O hej! ale od jedu, že sa Ľuborovi veľa dôveroval, a ten neočate okol neho vyskakovať začal. Keďže aj veľkomožná pani mu toľko dôveruje! On, on bol jeho smrť! — Preto ho ani statočne, ako sa na statočného Slovana svedčí, nezpálili. Čo len povedia na to naší bohovia! Nuž či sme my Nemci, aby sme sa v truhlách pochovávali? Bohovia dobrí, potešte ho tam, aby sa nemusel v hrobe nad tým obrátiť, že sa teraz tak všetci len tak sem i ta vrtia a mne nič nepovedia. Už len za to, že ten okolo toho vyskakuje, a že mne nič nepovedia, nemôže to nič dobrého byť!

Butro. Eh, čo mňa tam po tom! Veď si to duša moja musíme pomyslieť, že to predca môže byť dobré, hoc aj sa nám i nepáči. Dosť sa nám toho ne-

popáči, čo by sa nám vlastne páčiť malo; a dosť páči, čo by sa nemalo! Ale čo nás potom? ja vážnejšie veci donášam. Choď, povedz veľkomožnej pani, že by som rád oznámiť, aká veľká škoda nás potkala!

Dobrotka (neberie naň ohľad). Veď len počuj, duša moja! Veľkomožná pani len zavolá na mňa: „Dobrotka, vraj, dones mlieka, múky, vajca — hej, aj masla!“ Načo reku, veľkomožná pani, načo? Múky dosť i všetkého tiež dosť, aj rúk dosť, čoby rozkazy tvoje hnedky plnily, veď vari veľkomožná pani sa s pracou nechce unúvať! Veď by to na nás, na tvoju čeľaď nebolo dobre, aby sme zahaľali a veľkomožná sa morila. Tak len čuj, čo mi nepovie! — Ale či bys to uhádol?

Butro. Ej čo tam po ....

Dobrotka. Nič čo tam, ani nič čo sem! Ale že vraj aby som sa nestarala, že veď ona vie čo mi rozkazuje. A ďalej mi nepovedala nič! Ja by som už ani nedbala, nechžeby si i pracovala, ale aspoň to by sa svedčilo, žeby mi povedala: nač to, komu to, čo to bude? Či čaká hostí dajakých vysokých, pre ktorých jedlá sama chce pristrojiť. Ale ja ani neznám, či dakto mal dôjsť! Aspoň sa nečakalo na nikoho! — Tak preto, hľa, som sa pilne chytila do upratuvania, ako vidíš, aby nás v neporiadku nezastíhol dáky vzácny hosť. Aj vy by ste mali vaše veci do poriadku doniesť, aby vás pochválili.

Butro. Ale duša moja, veď práve za to som tu; práve za to ti vravím, aby si ma veľkomožnej pani išla oznámiť. Doniesol som zprávu o veľkej škode, čo nás z nenadania potkala. Choď že už len raz, choď! Vidím že chceš vravet — ale len choď. Potom druhý raz mi povieš, keď bude času na to (vypraví ju von dvermi).

Výstup 2.

Butro sám.

Butro. Ako vravím, začuduje sa veľkomožná pani, keď počuje, že čierna váža už het — ako som sa i ja začudoval. Stojím si za rána pod Hradovou u studienky, a slniečko ak začne tak začne pripekať. Ja ak sa obzerám, tak sa obzerám: čo sa tu reku robí? lebo ta ku studienke slnce nikdy nedôšlo, lebo čierna váža ho nepripustila. Ako sa tak obzerám, vidím, že ver čiernej váže už niet, iba hlboko v priepasti hromady rúmu. Aha reku — myslím si — preto sa v noci taký hrmot dial, ani čoby sa okovaný Perún okolo Hradovej vozil.... Ale nejde dáko tá veľkomožná pani; či jej už asi dakto oznámil? A ja som sa tešil na dobrú odmenu za teplú zprávu. Na dobrú odmenu? Zač? Že škodu oznámim? Oj, aj za to dobrá veľkomožná pani dá odmenu.

Výstup 3.

Bojan, predošlý.

Bojan. Otupný čas! na hrade, dobrý Butro, človek zunuje žiť tieto jednotvárne dni.

Butro. Ej, ľubý veliteľu, veď to ani jináč nebude, keď sa len o samote túlavaš, a v naše zbrojné hry sa ani sám hrať, ani len dívať neideš? Tak to musí byť, vladyka drahý, keď na miesto, aby si na vraníka sadol, palošíkom hral a v poskoku rýchlom po horách po doľach jazdil, len po vedomcoch chodíš....

Bojan (usmeje sa k sebe). Bodaj! či aj ten zná, že som zaľúbený?

Butro. ....knihy čítať. A ja som sa tak usiloval opatrovať tvojich vraníkov, opatrovať, že by si sa ani na kraji sveta za ne nezahanbil — a ty sa o ne ani neobzrieš!

Výstup 4.

Dobrotka, predošlí.

Dobrotka (chrbátom k Bojanovi obrátená). Musíš druhý raz prísť, Butro, ak chceš s veľkomožnou hovoriť. Lebo niet teraz času, aby vraj o tvojích škodách počúvala!.... Len koho to čakať máme — pre koho to tie koláče?... (odíde pomály)

Butro. Ej veď je to všetko jedno, či hostia či nehostia, ale hrad má nám byť prvý na starosti. Ak to takto pôjde, tak nám o nedlho na hlavu zletí.

Bojan. A čo že je? čo že sa deje s hradom?

Butro. Jaj, nuž zle! Bol som v čas ráno na studienke — tak vidím, že čiernej väže niet, iba v priepasti hromada rúmu.

Bojan (k sebe). Predca mala Ľubomíra pravda. (Na hlas) A ktoráto väža, či ju neznám?

Butro. Ku tej nik pustený nebol; bo už od dávna len padnúť a padnúť mala, a okrem toho nad strašnou priepasťou len tak vylepená bola. Tak teraz, čo by veľkomožná pani nariadili, či štrbinu zazdiť, a či ako?

Bojan. No dobre, o to sa ja s matkou poradím. A ďakujem ti za pečlivosť. Choď k Dobrotke, nech ti do žbánu vína naleje.

Butro. Ďakujem, veliteľu môj dobrý, len ťa ešte o jedno prosím. Prijď sa len podívať na tvoje sivky; tie tak za tebou túža, ani jim obrok nechutí, kopytami hrabú, akoby do tej zeme chcely skočiť, že si na ne zabudol.

Bojan. Dobre, dobre, nech len čakajú. Veď sa budeme o nedlho už po kvetných luhoch preháňať (Butro odchádza).

Výstup 5.

Bojan sám.

Bojan. Ale čo som taký nepokojný, ako by som sa o Ľubomíru bal! Chcem myslieť na všeličo, aby som zapúdil zlé myšlienky. Chodím z miesta na miesto, abych zabavil očí, ukojil myseľ. Ale akonáhle zastanem niekde, hneď mi zrak padne na zem. A na tej čo vidí? Ach, zlé moci oživujú ten prach, slievajú ho do podôb strašných. Maľujú mi zúfanie v ňom.... Hoj, zlé

moci! nepoznáte Bojana; toho nebudete trápiť. Nie! ten vám neztratí ani vzdych. Ak matka povie, že nedovolí a nedovolí, nuž hlboká priepasť pod Hradovou dosť bude na hrob, ale vzdychať nebudem. — Ach, a mamka? Nepovie nič! A aj Ľubor mi na pomoci!

Výstup 6.

Dobrotka, predošlý.

Bojan. Dobrotka, či si dala vína Butrovi?

Dobrotka. Dala, dala! Akože by som i rozkaz tvoj rukama nohama neplnila? Oj, ľubý veliteľu, či si myslíš, že ťa snaď rada nemám, keď tak so mnou už nehovoríš, ako predtým? Ani vlastné dieťa by ma tak netešilo, ako ty, ktorého som od malička varovala. Ani ma nič tak netešilo, ako to, že ma rád máš. Preto som sa ti tak ukrývala, abys ukázal, ak ma rád máš. Hneď si k veľkomožnej bežal: Mamka, mamka! vraj, kdežé Dobrotka? Mamka, už nás Dobrotka nerada vidí — niet jej, poďme ju hľadať, aby nám rozprávala o zakliatom kráľevičovi. A keď si ma našiel, a rukama tlieskal, tak mi hralo srdce, že som si na svete nič nežiadala, len aby to tak ostalo. A teraz!? — Oj prečo tak neostalo!

Bojan. Ale Dobrotka, nuž čo že tak neostalo? Čo že si myslíš, že som vari nevďačník? Veď ťa ja vždy mám rad.

Dobrotka. Hej, ale Bojanko moj, to mne ťažko prichodí veriť. Veru sa to tej jary hrozne zmenilo. Nehráš si viac, nevystrájaš okolo Dobrotky. Neideš ku nej, aby ti vykladala poviedky. Prečo to nerobíš, prečo nejasaš, prečo nekážeš Dobrotke vykladať poviedky? Či ti boly moje poviedky zlé, prečo teraz pre tebä Dobrotky niet?!

Bojan. Dobrotka moja, veď ja to tak zle nemyslím. Ale... (k sebe) či sa zdôveriť? veď ma rada má. (Na hlas) Povedal bych ti niečo, ale...

Dobrotka. Veď to, Bojanko, to! To ma bolí, že som tak dôveru u teba ztratila. Oj, pomysli si: či krom mamky najdeš takého srdca, čo by zaslúžilo dôveru tak, ako moje?

Bojan. Nerozumieš ma, Dobrotka. Neostýcham sa pre nedôveru; ale vieš, vec je to taká, že na nej môj život visí. Mamka vraj nesmie pred časom sa o tom zvedieť. Ja ti poviem, ale musíš sľúbiť, že pred mamkou budeš mlčať.

Dobrotka. Život môj za tvoju blaženosť nie len sľúbim, ale i vďačne dám.

Bojan. Nuž počuj. Preto som od jary zanechal, čo ma zabávalo, lebo moje oči videly hviezdu, pred ktorou zhasla vábnosť predošlých mojích hier, a....

Dobrotka (radostne prekvapená). Ale Bojanko, vari si zaľúb... Ale ako to myslíš?

Bojan. Pravda, že tak myslím, a od mojej dievčiny neodstúpim, čo všetci černoduchovia proti mne sa postavia.

Dobrotka. Ach, Bojanko drahý, tak si už našiel, s ktorým ťa bohovia spojá väzbou ružovou. Oj chvála bohom! Toho sme sa my ani vo sne nedú-

ťali. Ach len čuj, aká som bola slepá, že som si ťa bližšie nevšímla, aby si nebol musel toľko túžiť a my toľko trpieť. Ach ale, čo že sme o tom nevedeli my? Veď to dobre každý zná, za čím júnoši vzdychajú! My sme sa báli, že ti zloduch dáky na love porobil. Čo že si neriekol nám o tom skôr? Ale, ach, čo sa aj opytujem? veď vari to u zamilovaných tak býva; tí zabudnú, že sa to jazykom rozpráva, a vravia vzdychami a pohľadmi. A kdeže je, či v Tisovci, či v okolitom hrade niekde? Ach, či sa poteší nad tým veľkomožná pani: ach, či sa zasmeje na našom daromnom trapení?

Bojan. Dobrotka — ani slova! Kým neuvidím, že mi mamka nezazlí lásku, do tedy mlč! Lebo milujem chudobnú... Svatoňovú vnučku.

Dobrotka (k sebe). Ale bohovia, či nevie, či mu mamka nepovedala, že jej nevesta neni vysoká na tróne, ani nízka v prachu? Či celému svetu riekla to skôr, lež jemu?

Bojan (tiež k sebe). Hľa, to hneď inú urobilo krv, až jej slova prischly — ale nedbám!

Dobrotka. Ale Bojanko!....

Bojan (vpadne jej do reči). Nie Dobrotka moja! Viem, čo chceš. Chceš mi povedať múdru radu — netráp sa — viem, čo asi je za ňu. Tak asi: Ale Bojanko, nechaj chudobnú; veď pre tebä dosť bohatých! Nechcem takú radu. Jedným slovom: Ľubomíru alebo smrť! Čo mňa do bohatstva? Ja som nie mešec, aby tučnieť chcel od zlata. Moje srdce chce ľúbené, ľubiace srdce!

Dobrotka. Ale...

Bojan. Nevrav nič! Viem ja dobre, čo má za nádeje mamka moja. Chce si mojou nevestou rozmnožiť lesk Hradovej. Ja taký lesk nechcem, bo to hrom, čo ma do priepasti sotí! Divíš sa, zkadial to viem? Povedal mi Ľubor; on mi pomáha. Ty ale mlčať musíš! Ja idem teraz vidieť, či asi mamka na tých nádejách pevne stojí (odíde preč).

Výstup 7.

Dobrotka sama.

Dobrotka. Hahaha! Že vraj mlčať, horký že mlčať, a to vraj mlčať! Oj keby si nebol odbehol Bojanko, riekla by som ti niečo, že by si sa tak smial, až by ťa bolo do Tisovca čúť. Ale by si sa smial, kebys počúl, ako ťa ten Ľubor randavým mechom nastrašil. Eh výskok! Čo to len chceš, žes mu také tarandy naplietol. Či len smiech? Aha! Horkýže, on si chcel pri tom zarobiť. On asi takto počtoval: nastraším Bojana, že mu mamka brániť bude lásku, a keď sa dosť natrápi, poviem jej; tá sa zaraduje, veselie pristrojí, a Bojanovi poviem, že som to ja vykonal. Ach, dobre že som ti prišla na stopu, ach ale ťa opáli. Počkaj ty liška, ty výskok, vyskočíš — ale zo sedla, klepnú ti na zuby na prázdno. Hahaha!

Výstup 8.

Butro, predošlá.

Butro. Nevidela si, Dobrotka, hradníka? Dal ma vraj volať. Čo asi chce?

Dobrotka. I čo ma tam do hradníka, do toho výskoka! Ale ja viem dobre, čo on chce. Hej, veď sa on podíva! Neutekaj, počuj niečo. Ach smej sa!

Butro. Veď sa mi naozaj prichodí smiať — ale na teba, lebo vyzeráš...

Dobrotka. I ako žeby nevyzerala, veď tak budeš aj ty, keď ti poviem čo, len čuj! Ako si ta liška, ten výskok, ten Ľubor pohol rozumom, aby bez práce žal. Nastrašil Bojanka randavým mechom.

Butro } razom. Ach, čo ty vieš, Bojan smelý chlapík!

Dobrotka } razom. ... že až radosť sa naň dívať. (Sama) Ale mu ja prekrižľujem jeho háky báky, len počkaj! Nie, ale ten ustarostený Bojan sa mi páči. Ja mu nepoviem nič, nech sa strácha — len veľkomožnej, keď ju samu najdem. Bojanka ešte viac nastraším. Ach, to zaslúži vidieť. Čo sa nesmeješ?!

Butro. Čo sa ti budem smiať, vari na tom, že chceš Bojana postrašiť či mátať? To, pravda, si už celý bobo! Veď že povedz niečo. Ale ty od samého vravenia nepovieš nič.

Dobrotka. Ách poviem, poviem, len čuj! (Čuť kroky) Ale ide niekto, poď do čeladinca, tam ti nalejem vína, aby si sa lepšie smiať môhol (odídu).

Výstup 9.

Hormila sama.

Hormila (pobúrene). Bohovia, nerúťte ma do tej prepasti! Plným srdcom nešťastná žena, plným srdcom lásky, plným hrdosti materinskej na ľubom synovi; ztratený život ženy bol radosťou matky odmenený, lež jedovatý jazyk černokňažníkov predstaví synovi tajnosti matkyné, a ju o posledniu, o jedinú potechu pripraví. Bohovia, nerúťte ma do tej priepasti!

Keď spomniem na môjho Bojana, ako sa predtým veselil, ako každý mráček na matkynej tvári videl, a ako ho vedel ztadial odohnať detskou piesňou, a keď toho Bojana porovnám s terajším, ako so zrakom zlomeným matku obchádza, ako z toho zraku, z ktorého predtým plály nádeje blahej budúcnosti, teraz temná obžaloba sa vinie, tak divná vec, že hruď mi na ľad netuhne. A ten vzdych, oj prečo neseklo prudenie krve, keď ti kvet nádejí tvojich riekol: Mamka, nespoliehaj sa na nádeje, ktoré o mne máš, bo sa nesplnia! Nuž čo chceš viac Hormila na svete?

Nádeje moje, nádeje, či ste vy zlé, keď vás môj syn odsúdil? Či bolo hriech nimi sa kojiť, že si ťa, syn môj, oblažím, ak len budem môcť; aby som sa v tvojej blaženosti potešila. Či ste za to zaslúžily odsúdenie? Či za to, že som si život, že som jemu život zachránila? Všetko zkúsim, aby som lásku jeho vydobyla nazpet...... Ale nie Ľuborovú radu, nie ešte; musím s Bojanom vravet, srdcom k srdcu!

Výstup 10.

Bojan, predošlá.

Bojan. Mamka, mám ti niečo reknúť!

Hormila. Vrav, syn môj, vrav; povedz, čo by ma potešilo. Oj nádeje moje, nádeje!

Bojan. Mamka, odpusť — ale tými ťa nepoteším, lebo moje srdce krušia. A ani jinak bohužiaľ, lebo čierna váža....

Hormila. Syn môj ľubý, pre bohov — ustaň, kým všetko počuješ. (K sebe) Hah, bohovia, neklamem sa, on vie o čiernej váži. Či som zle počula? (Na hlas) Bojanko, čo vravíš?

Bojan. Nuž čierna váža....

Hormila. Nie, syn môj, nepokračuj! To nenie pravda, uvidíš, ako bohovia trestom dokážu pravdu (rýchle odíde)!

Výstup 11.

Bojan sám.

Bojan (diví sa). Čo že sa mamke mojej stalo? Že vraj bohovia trestom dokážu pravdu, abych, vraj, nepokračoval, že to nie pravda! Ja neviem, čo tam môže byť pravda abo nepravda. Keď sa zrútila, tak sa zrútila, a to uvidím i bez toho, žeby to bohovia museli trestom ukazovať. A mňa to jináč ani veľmi nezaujíma; zrútila sa, stala sa nám škoda, a viac čo?... Nad tým sa mne ani vlas nepohne, nie to srdce. Ale Ľubomíra drahá!.... Čím ďalej, tým sa akousi divnejšiou stáva. Táto Ľuborová múdrosť je vari nič lepšia od mojej. Dej sa čo dej, radšej nešťastie a záhubu, ako dlho takéto vesenia hlavy, Idem k matke a poviem: Mamka, abo Ľubomíru abo smrť! Nedbám, nech volí.

Výstup 12.

Ľubor, predošlý.

Ľubor (nevidiac Bojana). Hahaha! Už je všetko v poriadku, už si pri cieli, Ľubor. (Zazre ho) O ľubý Bojan môj!

Bojan. Čo vravíš?

Ľubor. Už je zbrojnoš s darmi ku Svatoňovi vyslaný, aby na hrad prišiel o vašom šťastí sa dohovoriť.

Bojan. Či sa chceš posmievať? Veď mamka ešte len teraz taká divná bola. —

Ľubor. Nad tým sa nediv, veď to tak býva, keď sa dakto má zriecť úmyslov.

Bojan. A keď som jej v reči čiernu vážu zpomenúl, ušla het!

Ľubor. Ah ty nevieš prečo. To je pri Hradovej tam najväčšia priepasť; tak sa strachovala i pri samom tom mene, lebo som jej riekol, že ťa skočíš, ak ti nedovolí. No ja som vyhľadal práve dobrý čas, a už privolila.

Bojan. Naozaj? Aj, mamka, kde si, nech ti idem ďakovať!

Ľubor. No no, teraz to ešte odlož, lebo dovolila len pod výminkou.

Bojan. Pod akou?

Ľubor. Že umenie Svatoňové Hradovej k úžitku a nie ku škodo bude. Ačpráve svedčalo by sa mamke ísť ďakovať, ale veď budeš mať ešte dosť času učiniť to i slovami i skutkami — len teraz nie!

Bojan. Prečo?

Ľubor. Nuž, že nevyzeráš ako zúfalec, a len to ju pohlo; tak by si môhol ešte ju priviesť na iné myšlienky. Ak si ale presvedčený o Svatoňovi, choď volať ho, aby sa čím skôr shovorili a tak ti nádeje uskutočnili.

Bojan. Čo bych tisíc srdcami pohybovať môhol, každým bych bol presvedčený o Svatoňovej dobrote. Hneď sa vrátim s nim (odbehne)

Výstup 13.

Ľubor sám.

Ľubor. Haha! To sa mi podarilo a na to som ani nepočtoval. Bežíš, Bojanko, bežíš! len bež! Veď i ja k cieľu svojmu bežím, rýchlejšie lež ty. Hneď sa vrátiš? Myslíš? Eh, to ani Hradová nedožije! — Už sú pred chvíľou poslané jedovaté koláče Svatoňovi, aby si Hormila, ako som jej to na nos zavesil, lásku synovú zachovala. — Bylo by sa všetko zrútilo. Už som zúfal, keď chcela s ním hovoriť, len šťastie, že Bojan s tou čiernou vážou, čert vie ako, po ruke bol. To jej dodalo.

Úšust už letí, už tú lavínu nič nezastaví, tá láme všetko, čo Ľuborovi v ceste stojí k prestolu Hradovej. Dobrý Svatoň, čoby s Bojanom i srdce podelil, podelí s nim i koláče. Ľahne Bojan i s nevestou do včasného hrobu, a Ľubor po rokoch predca dôjde pomsty za povrhnutie, a dostane aj Hradovú, na nádavok. Lebo čo ostane Hormile ubohej? Nič, len ruka moja!

Dej III.

(Zahrada pri Svatoňovej chalupe.)

Výstup 1.

Svatoň a Ľubomíra.

Svatoň. Dieťa moje, mám pár slov s tebou hovoriť. Hľadám ťa už dlho, a ty za kvietkami chodíš.

Ľubomíra. Ano za kvietkami. Lebo vieš, teraz, keď si Bojana tak zarmuteného potešil, nemôžem sa dlho na jednom mieste zabaviť.

Svatoň (k sebe). Ubohá!

Ľubomíra. Ale apko, čo si taký, ako by ťá starosť prikváčila? Povedz, čo to znamená?

Svatoň. Dcérka moja drahá, nepovedal bych ti za svet, kebych nemusel; zadržal bych to v hrudi, ako oblak sivý zadržiava hrom. Keby som môhol vyprosiť od bohov: Bohovia, reku, nech že tie slová, čo vyreknúť musím, vo hrudi ostanú, a nech zpáľa tú samú, ako žeravý uhoľ páleva zbožie, len nech nič zlého Ľubomíru nezasiahne; tak bych vďačne....

Ľubomíra. Apko, nevrav tak!

Svatoň. Tak bych, ver mi, dcérka drahá, ani okamyh nemeškal o to prosiť. Takto ale, darmo je; do zôr, do hier tvojích nadejí zalietol čierny mrak. Ty ho nevidíš ešte. Ale musíme pred ním uhnúť, lebo nosí v sebe hromy. — Veci naše už odviezli, a my za nými odputujeme preč, ďaleko od Hradovej.

Ľubomíra. Apko, čo to vravíš? My odputujeme od Hradovej? Prečo? Vari Bojana niet už tam, a my za ním sa poberáme?

Svatoň (žialno). Bojan je z Hradovej a ty si z chalupy. Hradová vysoká a chalupa nízka!

Ľubomíra. Starý apko, ja ťa nerozumiem. Čo že nás do toho, že Hradová vysoká, a chalupa nízka?

Svatoň. Chalupa naša je blízo Hradovej; vídali by ste sa s Bojanom každý deň, a každý deň by vás znovu trápilo rozlúčenie.

Ľubomíra. Rozlúčenie?

Svatoň. Ano, rozlúčenie. Preto, aby upomienka, čo deň, takými ranami srdce jeho i tvoje nekálala, musíme do cudziny, aby tak i jeho i tebä z rán rozlúčenia vyhojil prázdny čas.

Ľubomíra. Rozlúčenie? Nie, apko, rozlúčenie, to bolí nad desatorakú smrť. Načo rozlúčenie? Veď si slúbil Bojanovi, že všetko dovolíš, keď jeho mamka príde s tebou rozprávať.

Svatoň (s vzdychom). Dcérka moja ľubá, nevidela si svet a nepoznáš ľudí. Keby si bola počula hradníka, keď o samote s Bojanom hovoril, tak bys naiste to nevravela. Myslíš, že pani Hradovej sem príde? Oj to never, a ak príde, beda; za jej krokom vrieť bude krv!

Ľubomíra. Nech vre moja! Nech zdrtí mňa! Tebe nič neurobí, ja všetko na sebä vezmem; len rozlúčenie nie!

Svatoň. Ani najmenej by ma, dcérka moja drahá, nebolelo, keby som len ja sám víchricou tou uchvátený bol. Oj, nemôžeš veriť, s akou radosťou by som ju dočkal! Nemôžeš mi veriť, ako mne to srdce trhá, že ťa zarmútiť musím. Lež vrav, čo tu robiť? Či mám oželieť tvôj nádejeplný život, a dať ho rútiť do chladného hrobu? Môže širý dub pustiť blesky na kvetinu prv lež by sebä nimi dal zlámať?. Ale dobre, rozkážeš mi, to urobím! Veď ja potom jednako nebudem dlho strádať, hoc by ma aj nezačiahol meč z Hradovej. — Lež potom, či dáš pozrieť Bojanovi na tvoju krvavú mrtvolu, aby zazúril v bes a proti matke obrátil meč, alebo v najlepšom páde hynul zúfaním?

Ľubomíra (klesne mu na hruď). Nikdy, apko drahý, nikdy!

Svatoň (v slzách). Veď viem, dcérka moja drahá, poznám tvoje dobré srdce; veď som ani inšie nečakal. Bohovia dobrí ocenia tvoj skutok, a pošlú s liekom sútrpného Belducha.

Ľubomíra. Môj bôľ nemrivý, ale hoc, nedbám, drahý otče. Za jeho šťastie ja moje dám vďačne. Šťastný buď, Bojan môj! Šťastný buď, kraj ľubý! Poďme apko! —

Svatoň. Skôr sa ale s hrobami naších milých rozlúčime a potom navždy s Bohom! (Odídu v pravo od chalupy, chvíľu ticho, potom spev a svetlo obetí.)

Roky a veky lietaly, čo tu žíval rod váš:
Kam sa, nevďačný potomok, z rodiska poberáš?
Tie roky, veky jasaly: blahá chatrč nízka.
Bohovia nepustili strasť vyhnať nás z rodiska,
Lež už škriatky blahodarné opustili náš prah,
Ach, kdeže jich vynajdeme v neschodných krajinách?
Ta nemožno pútnikovi cestu sa zpytovať,
A nemožno v opustenom rodisku bytovať.
Strasť zahučí, kde niet vaších, ochraních perúti;
Kde tie mrak neodháňajú, tam blesk šťastie rúti!
Odpustite, belduchovia, čo ostriehaváte
Popol predkov, že posledniu obeť už tu máte.
V cudzine širej tam na vás s obeťou pomnieme:
Ostriehajté ľubý popol, my viac nemôžeme.
Ty, Prone, pútnika pomoc, neodvrať sa od nás,
V háje tvojej pravdy nás veď, tam nám daj prežiť čas!

(Spev utíchne, svetlo obetí zhasne.)

Výstup 2.

Bojan príde od chalupy.

Bojan. Bohovia, otvorte mi oči a ukážte mi, že spím, že tieto hrozné veci sen! Precítni, Bojan, kým ti čierny mam nepomate myseľ, kým ti ducha

šialenosť trhlá nezlomí. Čo precítnuť? Veď som precítol — zo sladkého sna. Snil som si, že Ľubomíra je moja, že mamka dovolila — a Ľubomíry niet. Niet Ľubomíry? Tu musí byť hneď v túto hodinu, veď mi riekol Ľubor: Bojan, matka tvoje túžby splni! — To nebol sen, to som čul, to vravel Ľubor, a tvár jeho nad mojím šťastím žiarila. — Lež Ľubomíry niet, oj, nesním, môj zrak dosť bystrý! Darmo volám, neozve sa nik.... Hah, čo chceš zrak slzou temnieť? Nie slzy, preč slzy! tie nepomôžu, tie len kvety upomienky na hroboch nádeje pestujú. Niet slzy, ja nechcem na moje nádeje hrob staväť; ja nechcem hlavu kloniť: moje nádeje nesmia, nesmia do hrobu!

Namyslel si Svatoň zas niečo múdreho, ale mrazivého, narobil mi bôľu a Ľubomíru v slzách viedol preč. Hoj, neskloní sa Bojan, skutky jeho uhasia bôľ; osuším Ľubomíre slzy. Nie, Svatoň, ja nesadnem vzdychať: ak si pod božím slncom, ešte Ľubomíru odo mňa neodvedieš! (Odíde rýchle.)

Výstup 3.

Svatoň, Ľubomíra.

Svatoň. Nuž tedy s Bohom, rodné háje, rodné múry, s Bohom, rodinná chalupa. S Bohom, Hradová; s Bohom, Bojan, sťa ľubý synu! (Odchádza za Bojanom.)

Ľubomíra (v odchode).

Dobre sa mávajte, luhov kvetných víly,
Čo ste lásky našej hry verné strážily,
Viac už nebudete, viac tu bývať nesmiem,
Zplňte moju prosbu, čo vám trúchla nesiem,
By som mohla byť s ním, keď mi zchládnu hrude
Vezmite ma k sebe — veď to skoro bude! (Zajde.)

Výstup 4.

Butro od chalupy.

Butro. No, veď som ja krásne rozkaz vykonal! Oj, bodaj že i s Dobrotkou, to som sa pre tebä tak zmeškal. Veď som ja oddal koláče pustej chalupe! Veď mi môhli na Hradovej riecť, že to na cestu jim posielajú — ej, bodaj že ťa! No, nebola by ma Dobrotka ani desať žbánmi zadržala, kebych to bol vedel. — Hm, vedela ona, ako ma na stolok prikovať treba. Preto tak bezpečne rozťahovala od buka do buka, čo desať slov odbaviť mohlo. Hja, čo čože je to, veď mne aj kázali starému pekne priať, akože mu budem? A keď sa ma zpýtajú, čo on? Hm!... Keď sa opýtajú, poviem pravdu; keď nie, nepoviem nič!

Priemena.

(Svetlica na Hradovej.)

Výstup 5.

Hormila sama.

Hormila. Keď mi ten život tak milý bol, že som sa ho nevedela zriecť mladá a nepomyslela, že mi ho bohovia ztrpčiť môžu nad storakú smrť. Keď som sa tak klamala nádejami: odrekni sa manželského blaha, vypestuj Bojana rozmyslom úprimnej matere, on ti všetky utrpenia nahradí. Bohovia! načo ste nádejám mojim zrieť dali? Načo ste mi dobrého, krásneho Bojana pestovali, keď sa toto muselo stať? Keď mi ten život tak milý bol, že som sa ho nevedela zriecť; keď som navykla láske synovej, ako zvyknem opovrženiu?

Hej, Svatoň, kebys videl moje srdce, nie len moje tajnosti, tak bys nebol riekol synovi: opovrhni mať, bo vázní muža, ale bys bol riekol: mať ti nešťastná, preto ľutuj ju, ľúb ju, hoj jej bôľ! A teraz? Bohovia mocní, keď mi ľubý syn rekne: nepotešíın ťa, mamka, lebo čierna váža...! Čo chceš ďalej riecť, to asi môžem vedieť, ale od neho počúť, to nevládzem. Oj, nač mi je život? Ale veď už ani nežijem — to len aksi sním: šumia obrazy kolom mňa; ja robím — a neviem, čo robím! Ani po chvíľke neviem, čo som robila; jinšie nič neviem, iba že trpím!

Výstup 6.

Dobrotka, predošlá.

Dobrotka. Po celom hrade hľadám ťa, veľkomožná pani, behám z izby do izby, zo svetlice do svetlice.... Ach, veľkomožná pani, či by si myslela, akú ti ja mám oznámiť velikú vec?

Hormila. Tak vrav len, ale skoro, skoro, Dobrotka moja, pokial nie pozde — pokial mi srdce mukou nepukne!

Dobrotka. Ach, veľkomožná pani, preč také myšlienky! Ach, či bys uhádla? Ale horkýže uhádla, lebo veď sedíš v smútku, v žalosti. Ach, i ja som tak sedela. Ale teraz sa už musím, teraz musím diviť, ako sme všetci zaslepeni boli, a sami si nepotrebného smútku robili.

Hormila. Nepotrebného smútku? Keď matka vidí, ako jej posledná nádeja mizne, ako láska dieťaťa v nenávisť sa mení...... vtedy smútok nepotrebný?

Dobrotka. Veru nepotrebný, lebo toho niet.

Hormila. Niet toho? A to ty vravíš vtedy, keď u Bojana na miesto veselosti dumný žiaľ, na miesto ľubej dôvery mlčanie, na miesto prítulnosti samota, na miesto „dobrá mamka“ trpký vzdych — a vtedy toho niet?!

Dobrotka. Veľkomožná pani, aj ja som tak myslela, aj ja som tak vravela — a predca my, čo sme zkúsili, daromne sme sa klamaly, trpko klamaly. Oj, veľkomožná pani, tá samota, tie slzy, ten vzdych, veď to nič zlého — to zaľúbenosť!

Hormila (skočí z pohôvky a lapí jej ruku). Pre večitých bohov, Dobrotka, čo vravíš?

Dobrotka (v slzách). Ach, my sme nepomyslely, že Bojan už junoch, a keď lásku svoju k nám predošlým obvyklým spôsobom neukazuje, nejasá, nesmeje sa, zdalo sa nám, že sa jeho srdce nám už odcuzilo, a na tamto sme nemyslely. Aj ja som tak žialila, kým som sa o tom nedozvedela. Ale som sa už teraz rozveselila, že som aj bez tvojho rozkazu víno zbrojnošom naliala.

Hormila. Dobrotka moja, nevolaj ma nazpät do neba, povedz, že ma to len tešíš; lebo pád odtial oj hrozný by bol! (Smutne) Veď mi Bojan sám riekol.... Odkial to vieš?

Dobrotka. Od samého Bojana; on mi to s veľmi utrápenou tvárou zjavil.

Hormila. Od samého Bojana! Dobrotka moja, veď mi pre bohov on sám povedal, že abych sa zriekla nádejí, bo že mu srdce krušia.

Dobrotka. Oj, veľkomožná pani, kebys vedela, čo to za nádeje, tak by si sa rozosmiala ako ja.

Hormila. Vrav, Dobrotka, vrav, čo vieš; srdce si mi rozochvela, vrav, aby nepuklo!

Dobrotka. Nuž tak, náš strach nám narobil Ľubor, aby sa v dôvere Bojanovej utvrdil.

Hormila. Ja sa ti bojím veriť. Keby bol zaľúbený, prečo by neriekol mne?

Dobrotka. Ach, veď práve to chcem riecť. Ľubor mu povedal, že mu to nedovolíš. Že ti nebude po vôli chudobná, a tak ďalej; ale že mu on bude pomáhať, a tak ďalej. Dobre mu bolo sľúbiť pomoc, keď vedel po predku, že tvôj súhlas už má!

Hormila. A Ľubor mi nič neriekol? Dobrotka, ako ti veriť? Veď keby Bojan zaľubený bol, nešiel by ku Svatoňovi černokňazovi, ale k dievčine.

Dobrotka. Oj, veď on ku nemu nechodí.

Hormila. A či si sama nevravela predtým?

Dobrotka. Veď som vravela, kým som nevedela, že to ku nemu nechodí, ale k jeho vnučke, ktorá je, ako Bojan vraví, za všetky víly krásna.

Hormila. Nuž ale, bohovia, prečo že mi to neriekol on?

Dobrotka. Pre tvoje nádeje!

Hormila. Či tie zlé? Veď tie sú len blahá láska synová a, jestli chcú bohovia, láska dcérina.

Dobrotka. Ija, ale Ľubor mu povedal, že tvoje nádeje celkom iné. Že vraj chceš bohatou nevestou zjasniť ligot Hradovej. Tak tie mu boly strachom, až radosť bolo pozrieť. Ja som ho len tak nechala, pristal mu ten žiaľ, a tiež aby radosť tú z úst tvojích počul.

Hormila. Nuž tak nemeškaj, choď preňho, nech sa poteší a jeho radosť nech poteší ma! Bež skoro, a potom k jeho neveste pôjdeme!

Dobrotka. Razom, veľkomožná pani. Hneď ho zavolám, ale mu nepoviem. Ach, otvorí ten oči! (Odíde.)

Výstup 7.

Hormila sama.

Hormila. Večnovekí bohovia, vďaka vám! Vďaka za tú zprávu radostnú! tá preváži trápy všetky. — Odpusťte, jestli som proti vám rečou zármutku hrešila; odpusťte a uskutočnite mi tento sen, abo mi z neho nedajte precítnuť! — Doveďte mi do náruče syna a dcéru, nech ich ľúbim, a nech chyby, ktoré mi život otravujú, napravím. My s Bojanom pôjdeme v cudzie, ďaleké kraje, kde nám luhy nebudú pripomínať prežité bôle; Rejka vypustím z čiernej väže, nech vie, akej Hormile za životom šiel; Hormile, čo mu teraz daruje Hradovú.... Ale tá Dobrotka akosi dlho nevedie Bojana, a mňa čakanie tak bolí.... Či mám sama ísť ho hľadať? Ale však už ide ona....

Výstup 8.

Dobrotka, zbrojnoši, predošlá.

Dobrotka. Kdekoľvek kus dychu popadnem, tak behám po hrade, hľadajúc Bojana — a nemôžem ho najsť. Bohovia, reku, čo to má znamenať? No mohla ho ja hľadať na hrade aj za celý deň, akoby som snaď i bola, keby som na tychto zbrojnošov nenahodila. Bojana niet v hrade. Títo ho videli, ako rýchle k Svatoňovi uháňal.

Hormila. Naozaj?

Zbrojnoš. Ano, veľkomožná pani; zpred brány sme sa prizerali, ako „obadovým očkom“ uháňa dolu, naiste k potôčku — k Svatoňovmu domku.

Dobrotka. A ten výskok Ľubor! Myslela som, že ho od jedu porazí, keď zvie, že mu čary vykypely, a on sa mi usmieval! Chcel zakryť, že ho mrzí. Táral tiež čosi, ale som neslúchala naň.

Hormila. On ponesie radostník, pošlite mi ho hneď!

Dobrotka. Oj, veľkomožná pani, len že nech on pri tom nebude. Hneď všetko lepšie pôjde!

Hormila. Veď maly by sme sa na neho hnevať, že nás neuvedomil; ale predca na jeho vernosť musím pamätať. Zbrojnoš, zavolaj ho!

Zbrojnoš. Na rozkaz, veľkomožná pani. (Jedon odíde).

Hormila. A vy ostatní pôjdete....

Zbrojnoši. Na rozkaz,

Hormila. Pôjdete pekným spôsobom, s čistou zbrojou, s trubami po okolitých dedinách od Tisovca až kam vás oči povedú, a zavoláte každého na hostinu, aby svadba Bojanova čo najskvelšia bola. Rozumiete?

Zbrojnoši. Rozumieme. Sláva Bojanovi, nech žije!

Hormila. Ty, Dobrotka, daj im skoro vína na cestu, potom ale tu v bočnej svetlici naber neveste darov, lebo ku nej ideme hneď v tú hodinu!

Dobrotka. Hneď, velkomožná pani, vyplním snadný rozkaz. (Odíde so zbrojnošmi.)

Výstup 9.

Hormila sama.

Hormila. Bohovia, ako sa mi od razu celý svet premenil! Predtým, kým som žialila nad mojím smútkom, trúchle tváre mojich verných zdály sa mi vraveť: tys príčina smútku. Teraz každá tvár zdá sa mi šťastie priať. Akože vás nechať? Vy musíte s námi!

Výstup 10.

Ľubor, predošlá.

Ľubor. Velkomožná pani, na tvoj rozkaz!

Hormila. Poď, Ľubor, plesaj nad mojim šťastím!

Ľubor. To iste učiním, (tajne) lebo veď radosť je naša. Ale nepochopím, čo asi tu starizeň, tú Dobrotku, tak rozhrialo; ako čo by jej kriedla narastly, tak lieta po hrade sem i ta. Svetlice káže čistiť, kolačc piecť, stoly, mísy, čiaše umývať. Jedným slovom, hádže sa, až ma od toho zrak a sluch necháva.

Hormila. Ja sa ti nedivím, že sa ti to všetko čudným zdá byť. Kebys dlhým časom stonajúcou matkou bol býval, len vtedy bych sa ti divila. Vedz, že matka, keď jej po dlhom žiaľu radosť zajasá netušená, tak ju hneď rada o skutočnosť pripevní, aby sa viac za mrak nemohla ukryť.

Ľubor (k sebe). Ako ohromne len tá blahá zpráva účinkovala, až sa sám divím. Černokňažník a tá nenávisť ako zmizla okamyhom, aj by ho už vari objímala. Ako ju netušená tá žiar oslepila, že sa ani už nerozpomína, ako jedy miešala. Hah, precítneš; veď ťa z tvôjho sna vybúrim! (Na hlas úsmešno) Ale predca, velkomožná, čo to predca pomýšľaš?

Hormila. Aby sa všetko podľa mojej žiadosti stalo, Bojanová svadba musí byť zajtra. To je všetko! Potom ešte toho hriešnika z čiernej väže pustím... Ty budeš družbom a ponesieš „radostník“ ku nim. A teraz sober sa, ideme k Svatoňovi!

Ľubor. Tak tedy ty, veľkomožná pani, na svadbu Bojana s Ľubomírou myslíš? To je ozaj k smiechu!

Hormila. K smiechu? Čo? Áno, na to myslím, že bude svadba, ak nie dnes tak zajtra. To môj rozkaz!

Ľubor. Málomocný — hahaha! Kdeže ti párik?

Hormila (skočí z pohôvky). Nesmej sa! srdce matkyno ti ten smiech nikdy neodpustí. Párik je vovedne. A ja chcem, aby sa ani viac nerozlúčil!

Ľubor. Ano, ten sa nikdy viacej nerozlúči! Myslíš, že je Svatoň neprajný, že on z koláčov tvojich i Ľubomíre i Bojanovi nedoprial? — To je už tam, na to ani nemysli. Ale nech z toho bude svadba naša. Ja po toľkých rokoch zase srdce tvoje žiadam.

Hormila (klesá). To si nežiadaj, ak sa pekla bojíš!

Ľubor. Hormila.... čo sa ti robí? Všetko je príhodné, nič nestojí v ceste, aby sme si ruky dali.

Hormila. Hah, prekliaty!

Ľubor. Nemusíš sa obzerať na syna viac! Nuž prečo ma najhorkejšiou slzou preklíňaš? Či som sa klamal? Či ta dôvera pani Hradovej bola len ku sluhovi a nie — k Ľuborovi? Nebola to láska?

Hormila (vypne sa). Zakúsiš.... (klesá) Bohovia, nie smrť.... pomstu! (Omdlie.)

Ľubor. Čo?.... Darmo zúri.... K sluhovi toľká dôvera, to nemožno; nie toľké spojenie, toľká účasť v tajomstvách. To musí každú pochybnosť zroniť. Nech preklína Hormila, nech zúri, nech búri — predca bude moja Hradová. Ostrý žiaľ rútených nádejí borí jej ešte city, a má právo zúriť, búriť. Veď čas tekutý obtne, otupí hrany žiaľu, tie nebudú bodať srdce, ožije náklonnosť, a Hormiliná ruka bude aj s Hradovou moja! (Odíde.)

Výstup 11.

Dobrotka, predošlá v omdlení na pohôvke ležiac.

Dobrotka. Hah, bohovia — čo nepočujem! A to sám ten zloduch vraví, tým sa chváli. — To bolo kutenie toho černoboha, takú on lásku chcel. — Kdeže by som bola vzala také čierne kuvičie oči, aby som bola môhla vtedy do tak čierneho srdca pozrieť? Veľkomožná pani, nečuješ? Dobre, nečuj, neidem ti závidenia hodnú nečujnosť rušiť, veď dosť budeš mať času sa roztiecť na slzy.... Hotovily sme svadbu; oj, či sme ju vyhotovily, teraz už môžeme kopiť hranu. Nie, nebudem žaloby dlho rozťahovať, aspoň teraz nie, kým ešte popol naších drahých nepohrbený leží, a ích duše po tmách bludia bez vedomia. Nebudem jim muky predlžovať. Hneď ide zlomené moje srdce povinnosť posledniu jim vykonať. (Volá) Zbrojnoši! poďte všetci, koľko len vás je. (Zjavia sa vo dverách.) Skoro všetci v smútok — sekery, topory, pôjdete za mnou! (Odíde s nimi.)

Výstup 12.

Hormila sama.

Hormila (po chvíľke sa preberá z omdlenia). Ach!.... Neodchádzaj odo mňa, ty blahé omdlenie, neutekaj mi z hrude tupé omamenie, veď Hormile najväčšou mukou povedomie. Bohovia, či ma ten trest za to taký horký rútil, že som nechcela matkyné muky znášať? Že som chcela veselosť, lásku u syna

mať, preto som ostala vrahom synovým, vrahom mať? Zlá mi bola tma žiaľu, chcela som ju ožiariť, len že nie žiarou dobrého srdca, lež bleskom zločinu; jedy som miešala, tak vo tme žiaľu som si rozžala blesk zločinu! A kto môže z toho, že, keď blesk mrákavou sa zkrúti, i hrom zhuby po jeho ceste sa hneď vráti?..... Bohovia dobrí! akú krásnu blaženosť ste mi chystali a ja, ja som zločinom ju roztrhla.... Poď, tupé omámenie, poď meravé omdlenie! beda Hormilou i byť. — Duma lásky na Bojanovej tvári sa vlnila: nepoznala som ju, len premenu som videla, a tá bôľne bila na choré srdce. — Čoho sa srdce hrozilo, to i hneď cítilo. Hojila som ho, aj vyhojila, že už teraz beda! Nádeje som si všetky pochovala, pochovaj už aj sebä...... Veď ešte aj pre sebä jedu máš. (Vytiahne striebornu cievočku zoza ňadier.) Táto vodička ťa mala skrze Rojka zo sveta zniesť. Nie, tú nechcem, skôr by ma môj vlastný žiaľ zabil — ja nechcem ešte roky žiť! Jedu mám iného ešte dosť!... (Ide a vráti sa.) Prečo sa zastavuješ, čo tu viac máš, prečo sa neumoríš...? (Živo) Nie! neumorím sa, ani ma nesmejú moriť muky, nech ma tie trovia, nedbám. Hoj, ale tebä, úkladníče, troviť tiež musia! Tebä musí hrozná pomsta zachvátiť. — Teš sa vo zdarenom úklade, teš! Ja ale v hrob nepôjdem, kým sa ty v mukách svíjať nebudeš. Nič mi nebude sväté, nič preklaté, čo bych za pomstu nevykonala. Chcem trpeť všetko, všetky tieto muky, ale sa musím potešiť na tvojích trápnych vzdychoch! (Čuť kroky.) Kto to ide — on? Nedbám; poď, teš sa na trápeniach mojich; rob si smiech zo mňa, veď....

Výstup 13.

Starý zbrojnoš, predošlá.

Starý zbrojnoš. Všetko sa v smútok halí, všetko oznamuje tvoj žiaľ — a slovo potechy?

Hormila. Nie, starče, hoc sa v smútok halí všetko, lež' zajasalo už i slovo potechy — pomsta!

St. zbrojnoš. Lstivá potecha, veľkomožná pani, ak sa prenáhliš, iba viac zarmúti.

Hormila. Nič, žiadne prenáhlenie! Neidem sa ja vaším mečom prenáhliť. Hormilín život je meč; raď mi, ako si ho lámať mám, ako ho obrátiť v žravý jed; raď mi pomstu, hroznú pomstu!

St. zbrojnoš. Radiť ti pomstu? Aj, keď to robiť mám, predca i táto rada múdreho považenia zasluhuje. Pohľaď, veľkomožná pani, na moju v hrob sa kloniacu hlavu, tá vraví: oj, nehadž pomstou strasť z hrude, hoc aj je ak horká, hoc ako srdce morí — aspoň nie do tedy, kým bolesť neztŕpne! Lebo bôľom zaslepená nevidíš, či so strasťou i srdce nehádžeš, aby ešte v hlbšiu priepasť sa rútilo.

Hormila. Neboj sa, nech hádžem; preň niet viac už priepasti!

St. zbrojnoš. Veliteľka dobrá, strasť hoc sa len rodí ešte, len jej potravy daj, a v okamyhu je obrom!

Hormila. Moje nešťastie nie obor: údy obra ho nedočiahnu, pre takú nekonečnosť strastí len matka má srdce! Čuj, starče, ja si mstím syna! — Nečiahaj ku meču, nechcem jeho oceľ; ba zakazujem vám všetkym obnažiť meč. Hormile nechce sa mstíť pár slovami. Ľahko je vyriecť: zbrojnoši, taste a ubite! Ale čo by to bola za pomsta? Krev by úkladnikovi hneď vytemila, hneď by srdce vychladlo a odbilo! Nie, takou pomstou by Bojan mizerne pomstený bol! To je mne nie pomsta, iba dobrodenie. Také muky, ako ja cítim, musí cítiť i on! — Nič sväté, nič prekľaté pre mňa nebude; vykonám všetko, nech len on také muky cíti, aké vo mne horia! Hradovú, všetky moje majetky, bohatstvá, život obetujem mojej pomste! Raď mi, ak znáš! Nech mrie dlhou smrťou, nech mu krev po kvapkách stydne!

St. zbrojnoš. Tu pomsta božia ista.

Hormila. Tu moja pomsta!

St. zbrojnoš. Celým životom ťa prosím, veľkomožná pani, oj aspoň neber život svoj za prostriedok pomsty a neuži! Naše ramená....

Hormila. Netreba mi vaších ramien, mne netreba pomsty, čo potrvá za pár minút. Ja chcem muky, pod ktorými nevychládnu údy po chvíľke, lež muky, čo trovia srdce, a to predca i potom len v hrudi ostane, aby ho zas mohly zajtra znovu troviť. Také muky! Také mi raď!... Neznáš? — Oj, keby som znala, čo by mu aspoň stien, aspoň odblesk múk mojích zažalo, obetovala bych zaň moje všetko. Nemožno, také muky iba matkyno srdce môže pocítiť. Oj, keď že ho bohatstvami mojími nemôžem pretvoriť na matku. (Vyskočí z pohôvky.) Hoj, čo mi to blesklo! Dobre! Otcovské srdce tiež zná cítiť muky, a?... to môžu moje poklady; môžu mu blahú domácnosť utvoriť. Tým ho zpravím, a bude mať srdce pre muky!.... Zavolaj Dobrotku!

Dej IV.

(Okolie hájmi obdanej doliny.)

Výstup 1.

Tlupa skveloodených zbrojnošov.

Jeden. Ja myslím, bratia, aby sme si kus odychli. Vyrozprávam to, kam my ideme, a ako sme k vínu prišli.

Ostatní. Dobre to bude.

Druhý. Bohovia by ťa radi mali, veď si nás tvojím spechom tak nastrašil, že som ti mal navolať.

Tretí. Ale ako aj nie! My sa strojíme pomály, ako nám hľa veľkomožná pani rekla, do sviatočného odenia, a on ti len nič ponič zakričí: hoj, bratia, skoro poďte, ale skoro! Ja reku kam tak skoro, vari oheň vyšiel? A on nás vedie na dvôr, a tam hľa čiaša.

Zbrojnoši (jedni sa smejú, druhí divia).

Tretí. Aj tá Dobrotka tiež praje človeku na zdravie, a ak rozkladá tak rozkladá, že bys to ani na voz nepobral a pri tom všetkom nepovie človeku nič, od čoho by zmúdrel. Len achká a ochká, aby sme vykonali rozkaz, a človek, ak nevie tak nevie z toho nič.

Druhý. Hm, veď ty múdrosť len od Dobrotiek kupuj, nuž ostaneš drúk, a narastú ti rohy. Ale že i vy ostatní, čo ste u veľkomožnej pani boli, tiež len tak po dobrotsky sa držíte, to mi je na smiech.

Prvý (usmeje sa). Hm, braček, keď niečo také počuješ ako my, tak nebudeš lepší.

Dajedni. Počujme teda!

Prvý. Zachytí nás Dobrotka k veľkomožnej pani, aby sme riekli, kam sme videli bežať Bojana. Len ona vám, ako sme my riekli, že naiste šiel ku Svatoňovi — nazdal som sa, že sa bude hnevať, a ona povie Dobrotke, žeby nám vína dala. Či je to pravda?

Niektorí. Tak sa nám vidí — ale čo ďalej?

Prvý. To ešte nič!

Niektorí. A čože viac?

Prvý. Svadba!

Niektorí. Tajdi, aká?

Prvý. Veď že sa zpýtaj týchto: čo nám veľkomožná pani hovorila. Choďte vraj potom v sviatočnom odení od Tisovca kam len zajdete, a oznámte pri trúbe ľudu, aby kto chce, zajtra prišiel na hostinu pod Hradovú, lebo že sa

bude vykonávať svadba mladého veliteľa Bojana s Ľubomírou vedomcovou. — Nuž za to sme tak súrili.

Niektorí. Ale naozaj?

Niektorí. Pravda, ver že tak, my sme to všetko počuli!

Prvý. Nuž teraz, bračekovci, znáte, čo robiť máte. Iďte každý v rozdielnú stranu, a rozhláste, aby to aj tí ptáci vedeli a radovaly sa.

Všetci. Oj, to bude, o to sa neboj! (Rozídu sa.)

Výstup 2.

Bojan sám.

Bojan. Dolu nešiel, ta som darmo sa ustával. (Obzerá sa.) Čúl som hovor ľudský a nikoho tu niet. Dobre i tak; čo ma po dakom? Mne nezpomôže nik, jestli si nepomôžem sám! A usporím si aspoň to, že ma zvedavosť ľudská nebude obdivovať. Ako som sa prvý raz sveril na cudzú pomoc, hneď mi zem pod nohama zmizla, a octnul som sa v bahne, že sa mi ozaj ťažko padne z neho vydriapať. Ľubor mi oznámi, že všetko už v poriadku, ja si myslím, že všetko tiež zakončené; a tu iba teraz si musím Ľubomíru ešte zaslúžiť. Svatoňa a Ľubomíry niet! Ani na ceste jich nevidno. Ani duše nevidno, iba ak spokojný roľník za prácou sem tam chodí a diví sa, čo sa, reku, Bojan z Hradovej tak úzkostno na Svatoňa dopytuje. Dolu Rimavou nešiel, na to mi roľníci svätosvate sa zakliali. Idem tedy hore ku Tisovcu. Oj keby že ti boli vnukli bohovia dobrí, aby si sa u známych tam na rozlúčke zabavil. Zadivil že by si sa, ktoby prišiel s vami ešte vypiť pohár vína na rozlúčku. Ináče, keď ťa dohoním, kdekoľvek budeš, tak sa zadivíš, že až radosť, že Bojanovi nemožno len tak cez rozum prejsť.

Ah, kto zas tam ide, ani si človek pokojne odychnúť nemôže, všade zvedavosť naň striehne. Neidem sa s vašími dopytovačkami meškať, lebo mi je čas ozaj drahý! (Odíde.)

Výstup 3.

Svatoň a **Ľubomíra** v pocestných šatoch.

Svatoň (predeseno). Nežiaľ, kvet duše mojej, Ľubomíra! Nekráčaj ďalej, unavenosť by ťa so žiaľom len viac morila, odýchni si. Zasvačinujme si pod lipami, aby sa nám sila s veselosťou vrátila. (K sebe) Šťastie, že ho nevidela, šťastie, že on nepoznal mňa, šťastie, že Ľubomíra nešla napred. Bola by všetka moja starosť zničená. Ej Bojan, Bojan, kdeže sa tu berieš? Napred nesmieme, lebo by sme sa s ním sišli. (Na hlas) Dcérka moja, čože ti je? Celkom si akási premenená?

Ľubomíra. Všeliaké city, apko drahý, bojujú vo mne. Stoja ma bôľ — ale zvládať sa jim nedám. Nič za to; nechže trpím, len nech si bude Bojan šťastný. Ale, apko, čo je tebe? Ty tiež si premenený.

Svatoň (hľadiac k Hradovej, k sebe). Bohovia, čo to má znamenať? (Na hlas) Dcérka drahá, nič mi zlého neni. (K sebe) Zástup celý sa blíži, skryť sa musíme! (Na hlas) Snaď úpal slnka mi uškodil — poď, dcérka drahá, poď do stienu prívetivého hájika, tam okrejeme a posilníme sa k ďalšej ceste.

Ľubomíra. Apko, tu tiež chládok pod lipami.

Svatoň. Ale je povetrie, dcérka moja, celkom od slnka zahriate; nuž kazí veľmi dobročinnosť chládku. Poď, v háji lepšie okrejeme. (Odídu.)

Výstup 4.

Butro a tlupa zbrojnošov v smútku so sekerami.

Zbrojnoš. Toto je nie dobre, bračekovci!

Druhý. Žijem na Hradovej roky, dlhé roky, ale toto sa neprihodilo.

Tretí. Stalo sa tam dosť radostného a dosť žalostného — ale takýto zázrak nebolo chýrovať. Dobrotka, akoby ten kameň, odrazu onemela. A koľko predtým vravela, toľko teraz vzdychá! To bude, bratia, viacej ako zle. Butro, nevieš čo to?

Butro. Ani márna vec! (K sebe) Veliký bože Turca! to som naiste ja vinný, čo som tie koláče snaď neoddal. Ale čože sa preto mohlo stáť, žeby Dobrotka tak musela onemieť?

Prvý. Len rukou kývla na dvore, ako nám bola topory kázala pobrať, a ďalej neriekla nič. Teraz choď kam vieš!

Výstup 5.

Dobrotka, predošlí.

Zbrojnoš. Dobre že ideš, Dobrotka. Prereč pár slov, aby sme znali, čo máme robiť!

Dobrotka. Choďte do hája — ale nie všetci!

Zbrojnoš. Na čo?

Dobrotka. Rúbať!

Zbrojnoši (berú sekery).

Dobrotka. K čomu vám sekery? Šabľami budete rúbať tie najkrajšie lípy, tie biele javory!

Zbrojnoši. Ale načo to?

Dobrotka. Nezpytujte sa, dosť uvidíte. Cez moje ústa tie čierne slová nevypustím. (K iným) Vy choďte ta! (Kývne rukou zkadiaľ Bojan a Svatoň prišiel. Časť zbrojnošov odíde.)

Zbrojnoši. Kam máme zas my ísť?

Dobrotka. Ta k Svatoňovi!

Zbrojnoši. Načo?

Dobrotka. Uvidíte!

Butro (v odchode k sebe). A tie koláče? Musím ich do výmoly odhodiť, aby nevideli (odbehne).

Zbrojnoši. Ale predca?

Dobrotka. Len choďte!

Zbrojnoš. Ale nehnevaj sa, jestli nič nevykonáme.

Dobrotka. To nemôžte!

Zbrojnoši. Divná vec. (Odídu.)

Výstup 6.

Dobrotka sama.

Dobrotka. Tak, tak, Dobrotka, tak strašný sen si nesnila, ako strašný život žiješ! Tečte slzy! netečte nie teraz, tiekly by ste darmo! Vy nevylejete nádeje slastné ľubej matky a vernej pestunky; ostanú tie v srdci a budú páliť hruď, kým len nevychladne. Netečte teraz, zle by horel na hrane oheň, čo odnesie miláčkov našich z našej náruče do blažených krajov, preč na veky! Tuto bude horieť z najkrajších líp a javorov ukladaná hrana, (ukazuje) kvetinami ovenčaná, lebo veď kvetiny budú na nej horieť! Ovenčíme ju dnes a zajtrá, keď sa zore zarumenia, podložíme, aby ste dušinky ľubé krásnou bránou viezly sa do nebies! Budete ležať na východ zrakom — lebo veď slnce vaších nádeji práve malo vychádzať.... Slniečko zapadlo, skôr lež zasvietilo. Čože si nás nebe — čo tak zarmútilo? Nás nevinných, a zlosyn sa smeje. Oj nádeje, oj nádeje! (Zadúma sa — z hory spev.)

Vievaj vetrík z rodných hájov v diale, vievaj;
Smutnému dievčatku poviedky nosievaj!
Poviedky nosievaj o šuhajovi tom,
Čo dievča spomína v jeho kraji rodnom.

Dobrotka (zadivená). Čo to? Čo to za spev?

Nos, ale každý deň pozdrav milý z domu;
Ak zameškáš len raz — nebudeš mať komu!

Dobrotka. Čo to za očarený spev? Kto to spieva? Tak prechádza každé slovo po mojej hrudi, ako keď po zamrznutej nive jih zavieva. Viň sa, pieseňka, viň sa ďalej, tvoj žiaľ mi rum strasti v hrudi ožiaruje! Žiaľna pieseň, prečo mi žiaľ krotíš? Ako by nie, veď každý jiný žiaľ proti našemu slasť.... Kto tam peje v tej vôňavej hore, víly či dievčiny? (Ide vše bližšie k hore.) A čo mi tak divno prichodí tá pieseň? Sama si neviem vysvetliť; neviem, čo sa mi to deje v tej hrudi, čo sa to v nej vlní, či to nie nejaká nádeja? Aká nádeja? Načo nádeja? Víla spievala; jej to spev taký očarený. (Zajde do hája.)

Výstup 7.

Bojan sám.

Bojan. Toto zarazenie ma hodne ochromilo, až mi len taká horkosť vo hrudi búri..... Takmer mi na plač ide hodina. A nebol by div, čo by ma i

slzy zalialy! ... Ach, ale čo mám tak rozprávať? Divím sa ti, Bojan! Teraz činiť treba, keď veci takto stojá, slzy ti ozaj nepričaria Ľubomíru!

Myslel som, že Svatoňa ľahko bude hľadať; že za rečou ku nemu dôjdem, že dobrí ľudia vedia, tí že mi povedia, kam, v ktorú stranu šiel. Ale nič! — Zpytujem sa dol Rimavou, tadial nešiel. Zpytujem sa hor Rimavou, a Tisovania ak hovoria tak hovoria, že nešiel! Bohmi živými sa dokladajú, že okrem jednoho vozku nikoho nevideli, a o Svatoňovi a Ľubomíre ani chýru ani slychu! Či to nie na zbláznenie? V chalupe doma ho niet, na dol ho niet, na hor ani tak. Nuž, kdeže tedy je? Či snaď zašiel na západ do tých nezchodných hôr?

Bojan, Bojan! ako miznú tvoje svety. Čo? miznú, nech miznú, ale jich moja ruka iste zachytí! Prisahám vám, večneživí bohovia, že na Hradovú bez Ľubomíry ani nekročím! Hoc celý život potrvá moja púť; čo ma na kraj sveta povedie, neustanem; čo každý strom, každú jaskyňu vo vás, čierne hory, budem museť prestúrať, predca musím tebä najsť, drahá Ľubomíra! Len nech z unavenia okrejem! (Sadne medzi lipy, takže od ostatních neni spozorován.)

Výstup 8.

Dobrotka, predošlý.

Dobrotka. Spev zamlkol. Musela ho spievať od ľútosti nad nami sútrpná víla. A srdce moje sa o tom len nechce presvedčiť. Ono sa mi hýbä nádejou — a ja mu to nemôžem zabrániť. Neviem, čo chcete, bohovia vševladní, že sa mi ho dobrými prstami tak dotýkate! Pieseňka zvučala i utichla; čoby sa mi od nej hruď nádejou mala zvlniť? — Veď pieseňka zvučieva neraz ...... (Pozre v stranu k Svatoňovej chalupe.) Hah, plasni nádej, zlom sa srdce, už viac niet miesta v tebe pre nádej! Vidz, hľaď — už ti nesú čiernu strasť! Už kráčaju krokom tichým, so zklonenou hlavou zbrojnoši od Svatoňa ..... Beda mi, ako že na vás hľadieť? ... Nemôžem! (Klesne a oči si zastiera.)

Výstup 9.

Zbrojnoši, predošlí.

Dobrotka. Znáte už, čoho sa striehly vyriecť moje ústa, videly ste, čo oznámiť bál sa jazyk môj! .... Padli úkladom! Čierný, podvodný had podryl tie kvetiny .... Zaslúži bôľno kloniť hlavu nad tým, a nadbä slzu horkú bôľom liať .... Ovenčite jich kvetmi, prv na nich nepozrem, bo mi pukne hruď.

Zbrojnoš. Dobrotka, odpusť, nerozumieme ti, a celý hrozný žiaľ tvoj je nám cudzý. Osúš si slzy, aby si videla, že my len preto hlavy klonime, lebo sme neznali tebe vyhovieť.

Dobrotka (hor sa zpne). Čo to vravíte? Nevyhoveli ste? Ako že mohli ste nevyhovieť? Nevyhoveli ste naozaj? ... Vravte, pre bohov živých! Ukážte — nevidím (tre si oči)! ... Ani nevidím! ... Bohovia, čo to? Neklamte ma! Museli ste vyhovieť! Kam ste dali mrtvoly?

Zbrojnoši (ľaknú sa). Čo to? Nerozumieme ťa — Aké mrtvoly? Tam ích niet!

Dobrotka (k sebe). Bohovia dobrí! Či vaše prsty predca vo hrudi mojej nehraly darmo ľubou nádejou?..... Nezpytovali by sa, neupierali by očí na mňa suché. Hoj, z hlboka, z hlbokého srdca by jim žiaľ kvapky slz vylamoval. (K zbrojnošom) Čo ste tam videli?

Zbrojnoši. Nič, všetko pusté!

Dobrotka (sa zarazí).

Výstup 10.

Svatoň, zbrojnoši z hory k predošlým.

Svatoň (k zbrojnošom z hory). Povedzte mi, čo sa tu deje — prečo smútok nosíte?

Zbrojnoš. My neznáme nič!

Druhý. Dobrotka nám neriekla nič.

Dobrotka (zo zarazenia sa preberajúc). Všetko pusté, všetko pusté? Nehasni, oj nehasni zablesknuvšia mi nádeja.

Svatoň (k zbrojnošom z hory). Kdeže je ona?

Zbrojnoš. Nechaj ju, s ňou nedôjdeš nikde.

Dobrotka (k ostatním). Keď je všetko pusté, museli ste mrtvoly najsť.

Zbrojnoš. Nie, len tento koš.

Dobrotka (prudko). A koláče?

Zbrojnoš. Prázdny.

Dobrotka. Prázdny? (Zroňená) Beda, tam nádeje! (Odchádza) Poďte lepšie hľadať!

Svatoň (zazre Dobrotku a chce k nej).

Zbrojnoš druhý (z hory). Daj jej, apko, pokoj; zarmútiš ju len viac a nepomôžeš!

Svatoň. Nepomôžem? Ba pomôžem! Ak sú bôle, lieky moje jich zkrotia; a ak zúfanie, i proti tomu mám lieky.

Bojan (zo zadumania sa vytrhne). Hah, aký to hlas? Bohovia, či sním? (Vyjde z líp.) Hoj, tu si už, Svatoň! Neujdeš mi viac! Čo som už pre tebä natrpel! Kde je Ľubomíra?

Svatoň (zarazeno k sebe). Prezradil som sa, zámery moje pokojné už tam! Rozlúčenie nebude bezbôľné. Lež darmo, či môžem inak? Kde treba pomoci a potechy, musím ju niesť! (Na hlas) Nezpytuj sa, vladyka, pre večneživých bohov ťa prosím: usporíš i sebe i jej slzy lúčenia.

Bojan (prudko). Nie a tisíc razy nie! Žiadne rozlúčenie. Nás nik nerozlúči, len hrob.

Svatoň. Vladyka drahý!

Dobrotka (odchádzajúca sa obzre, zarazí a hľadí upreto na Bojana, a hovorí ku zbrojnošom). Dietky moje, vraťte sa, poďte mi pomáhať. Ja nevidím, čo vidím; či to deň a či to sen, či to skutočnosť a či len klamný stien!

Zbrojnoši. I čoby sen, náš mladý veliteľ to; nech žije!

Bojan (úsmešne). Ach, ja som nie stien, som ešte Bojan; vari by ste radi na miesto mňa stien?

Dobrotka (rúti sa mu k nohám a boskáva mu šat).

Svatoň (k sebe). Toto sú divné veci!

Dobrotka. Veliteľu drahý, Bojan náš ľubý, ty si zdravý, ty si živý? Hah, už neidete pre mrtvoly, už vám verím, že niet! — I ty si Svatoň tu? Radujte sa všetci! Shádžte dolu smutočný odev! Het žiaľ z Hradovej, radosť už musí zniet!.... Utekaj, Butro, čo ti len dych stačí, bež na Hradovú, oznám tento nový život na Hradovej; bež, nech i do tedy, kým my ta dôjdeme, žiale Morany prestanú!

Butro (odbehne).

Dobrotka. Na naše ruky poď, Bojan ľubý; vo víťazosláve nech kročíme na hrad!

Bojan (ako prv). Musíte sa po inej víťazoslave ohliadať.... Mňa do vysokých nádeji Hradovej nič! A klamať ma, že...

Dobrotka. Never, oj never, Bojanko ľubý, to bol pekelný úklad Ľuborov! Mamka o tvojej láske neznala; dobre to pred ňou Ľubor zatajil, keď sa dozvedel, že predmet ľubosti tvojej ani na tróne vysoký, ani v prachu nízky jej neni! On ju obsnoval úkladmi, ktoré maly zničiť vás!

Bojan. Ľubor verný?

Dobrotka. Ten had! Sám to vyznal. On si už myslel, že sa pekelné úklady podarily. — On najväčšiu radosť veľkomožnej pani, keď som jej lásku svoju oznámila, pekelným svojím vyznaním zničil. Lež vďaka bohom! — Bude mu beda, keď ťa uvidí. Oj len čím skôr poď!

Bojan. Ja? Kde Ľubomíra? Bez nej ani krok!

Dej V.

(Svetlica na Hradovej.)

Výstup 1.

Hormila, potom **Ľubor**.

Hormila. Kto sa to ku mne blíži? Či si to ty, Dobrotka? Čo tak dlho dáš na sebä čakať. Hah, on, pekiel černoboh, on sa ku mne blíži. Musím ťa v zúfalstve mojom videť? — Lež nezúr, Hormila, trp všetky bolesti i smiech toho čerta; zpomni si na pomstu! Tá ti vynahradí muky. Vezmi pretvárku na sebä, abys ho neodstrašila! Nech tam sa divia ľudia nad dôverou k vrahovi synovmu; ty ju len pretvárkou vytvor, abys ho vlúdila do siete pomsty tvojej! Okúzli ho rečou, aby myslel, že dôvera stará neni zrútena, a šiel, nešípiac, v ustrety ukrutným mukám! Vľúdne s ním, abys ho čím ľahšie pohla k tomu, žeby šiel hľadať ženu, aby mal otcovské srdce!

Ľubor (príde). Veľkomožná pani! zlož, prosím ťa, z ľubej tvojej tváre mračný smutný pohľad. Odpusť sluhovi tvojmu! Bohovia nech sú svedkovia, — oj, ver mi — že som nevedel, žeby ťa to mohlo tak zarmútiť. Nebol by som inače podujal čin verného služebníka, — čin, ktorým som ťa práve chcel potešiť!

Hormila. Potešiť, Ľubor? To ťa jiste priepasti Sitna učily takej poteche. Nežiadala som si ja nikdy takej potechy, videla bych sa tisíc raz radšej na márach! Ale darmo je, keď už zahučalo železne, stalo sa — koniec všetkým nádejam. Pred skutočnosťou nadbä sa zohnúť. Myslela som v prvom žiali, že sa mi srdce zlomí. Lež nie — hoc aj nádeje zkrušene, srdce ranené — ale ono predca bije a žije.... Teraz, keď sa už nedá premeniť staté na nestaté, rozmýšľam, akoby sa dala trpkosť odňať truchlosti!

Ľubor (potešene). Predca, veľkomožná pani, moje nádeje o tvojom vysokom srdci nie sen. Neutonie v marných slzách. A takému srdcu nehodná by bola samotná trúchlivosť, nehodný by bol vdovský závoj. Preto som, veľkomožná pani, vynaložil na to všetko moje, všetek môj um, všetko vedenie. Po dlhých nociach som to počtoval, meral, aby som trúchly náš život zmenil na veselý. Nehnevaj sa, veľkomožná pani, že tvoj sluha s tebou takto vraví, nehnevaj sa, hoc aj ma neprávňuje k tomu rovné postavenie, rovná moc a sláva — to viem dobre, že jedine len srdce. Aj viem ďalej, žeby som nemôhol hovoriť reč túto inde, kde tvojho srdca niet. V prachu plaziace ňadrá by poslaly nízku zkazu na mňa, keď by som jim zjavil blesk mojích nádejí. Nádejí, na ktoré som pripial moju blaženosť, moj život. To všetko môžeš ty jedným dy-

chom rozfúknuť, jedným slovom rozdrdiť. Ja som neváhal pripiať toto všetko na slovo, ktoré ty mi rekneš. Poznáš to slovo už, vyriekni mi život, abo smrť! Oj, lež oceň ho!

Hormila. Ocením! Aké to slovo? Už ti nerozumiem!

Ľubor (padne jej k nohám). Buď mojou!

Hormila (bojuje s hnevom). Vstaň zo zeme, Ľubor!

Ľubor. Kým neodpovieš, nie!

Hormila. Vstaň, až ma počuješ! Neidem dlho vravieť, lež čo poviem, počuj. Nikdy viacej ja nevložím moju ruku mužovi do ruky. Ale za to netrň! Veď poznám nádeje, ktoré si na mňa kladol. Odňať trpkosť žiaľu, to je moja vôľa a vieš, že trúchla bezslovná samota najviacej ostrí žiaľ, v ktorej niet zvuk, len vzdych, niet shovor, len beda. Tú samotu nadbä z Hradovej vypúdiť Na miesto stenania nech zneje ľubý smiech, a na miesto bedy hlasný, hlučný hovor. Jestli to urobíš, tak si nerátal zle o srdci Hormilinom!

Ľubor. Veľkomožná....

Hormila. Len ma ďalej počuj! Neni ešte všetko, z čoho by si zvedel, čo žiadam od tebä. Nemyslím ja na to, abys tú samotu odohnal hlukom priateľov a štrngotom čiaši. Na takých priateľov sa Hradová nezlakomí. Nie na takých, ktorých treba hľadať už po búrke, ktorí nepoznali cestu na Hradovú, kým býval na nej žiaľ. Ja od tebä žiadam, abys vernú ženu pre sebä vynašiel. Aby som tak blaho domácnosti, čo som na synovi nezažila, aspoň na tebe zažiť mohla. Urob sa blaženým, urob ženu blahou, to bude mne dosť, a budem zapomínať na všetko trpké! Kde ti srdce žiada, tam si krásu hľadaj — moja moc a slovo bude ti ju vedieť do náruče doniesť.

Ľubor. Veľkomožná pani, neviem ale....

Hormila. No, nič sa nezpieraj, ale čím skorej rob! Veď tvoje nádeje ťa i tak nezklamú; — viem, čo bys chcel vravieť. Moju ruku nemáš, veď ale tá i tak neni to najžiadanejšie, čos od bohov žiadal. I bez mojej ruky to dočiahneš. Mojou rukou syn leží, viac ňou nepohneš. Teraz len rob, ako žiadam; nahraď mi, čos mi mojou rukou vzal. Mužom mi nebudeš, buď mi miesto syna, a po mojej smrti budeš mať, čos žiadal. Zplnia sa tvoje sny: tvoja bude Hradová! Do tedy si synom, nie ale pánom. Buď mi dobrým synom, budeš mať na mne dobrú mať.

Ľubor. Nie, tvoju ruku mi druhá nenahradí!

Hormila. Rozmysli sa, nech to druhý raz nečujem. (K sebe v odchode) Perune, bože práva a msty, pomáhaj; zaslep mu oči!

Výstup 2.

Ľubor sám.

Ľubor. Neznám, čo sa deje, neznám, či bdím či sním? Čo to má znamenať? Kde to, čo som čakal? Kde kliatby matkyné, kde zúfalý jej hnev? Kde zúrivá pomsta? Na to som sa hotovil, na to som rozum všetok vynakla-

dal, ako ju miernit, tešit a naklonit. Toto ma nehotového zastihlo, a neviem nič, iba sa divit. Prečo nerve vlasy nad mrtvolami, prečo nekáže ma ku nim zronit.... Nie, ona mi otvára budúcnost, o akej som ani nesníval. Ale predca nesmiem ju prijat: mne netreba milenka, mne treba Hradová!

Lhal si jej, Lubor, o vysokom srdci, a ona ho má vyššie, lež by ho tvoje lhárstvo dostihnút mohlo. Vycedí slzu, čo pôl matkynho života troví, a zabúda na daromnú pomstu. Takto by sa nemusela tvárit, akby pomstu chcela; veď len nech kynie a ja — mriem!

Ale mojou nádejou neni krása dievčiny, mojou nádejou je Hradová; ja chcem byt pánom, ale nie synom.

Pokial ona žije, syn nie pán. Oj, veď to! Ale predca, Lubor! Veď nebudeš dlho synom, to vidno na nej: bôl, či dlhým plačom či jednou slzou, ten jednako morí. Aspoň jej dla žiadosti môžeš koniec osladit, môžeš jej, keď tak chce, nahradit Bojana. Nemusím už viac nikoho zarmucovat; veď netreba už nikoho z Hradovej do hrobu ránat, aby mi urobil miesto. Môžeme si krásne žit. Budeme sa tešit v budúcnosti, a blaho spomínat na prestátu minulost. — Na minulost! Hah nie, na minulost sa nechcem rozpomínat. Nebude smiet nikto na ňu vzdychat — ani ju nikto chválit. Zakážem každému! I ty rozprávka musíš umlknút v hrudi. Čo chceš viac tam — čo mi to hučíš hlasom neslyšitelným, neohlušitelným?...

Bol vraj jarý junoch, plný nádeje krásnych činov. Pozdvihol sa ku Hradovej a vedel sa urobit Rejkovi pravou rukou pánovi Hradovej. — V junochu zahorela oklamaná pýcha, oklamal pána, že mu žena neverná, jeho zničil, zničil i syna — pomohol ho zadrhnút v objatí — klamom mamom — a rozplynúly sa nádeje krásnych činov ako bubliny. Kde sú krásne barvy tvojích dejov, čo sa v tvojej hrudi jasaly? Kde sú? Ušly s junochom. Junoch stal sa mužom, a ten nemá v hrudi len čierne jedy klamu a mamu.

Hah, čo chceš ty bájka? Utekaj! Ja ta ver nechcem počúvat. Tebä rozpráva úzkostlivost. V mojej hrudi nieto úzkostlivosti. Zmizla, ako ma Hormila prijala za syna. — Niet čoho sa bát! Budem jej synom, a Hradová moja bude; nemôže ma minút! Čože neutekáš, ty úzkostlivost? Idem k Hormile, či sa už môžu moje sny naplnit. Nemôžu, veď sú už zplnené. Kto rozbúra jich? Keby bohovia vyrvali jej obet z rúk Moraniných?...

Ja budem Hormile dobrým synom, veď to nebude dlho, a akby bolo — veď ešte jest jedu! — Hah, čo chcete úzkostlivé myšlienky; ja vás nevolám, ja vás nechcem: utekajte odo mňa do bydiel Lutíc!

Výstup 3.

Butro a predošlý.

Butro (nepozoruje Lubora). Len keby som vedel, ako tento zármutok pre moju okúnavost môhol zkrsnút! Keby som aspoň tomu, čo som videl, môhol porozumet. Ako sa zrazu žalost Dobrotkyna premenila. Káže sa i nám radovat a nepovie prečo!

Ľubor (zadivene). Kto tu? Kto ma to poslúcha? Ah Butro! Čo tu chceš? Čo si taký — prečo si nie smutný?

Butro. Ah, tu si hradník? Nemôžem z vás na Hradovej nikoho dostať. Nie som ja veľmi veselý: trápi ma neistota a pochybnosť; nemôžem sa dozvedieť, čo sa na Hradovej asi stalo! Vidím, že sa čosi deje. To vidím z Dobrotkynej žalosti a radosti. Ale nemôžem nič pochopiť!

Ľubor. Nič sa nestalo, čoby zarmútilo pevné srdce. Mňa vidz, aký som veselý, mňa nezarmucuje nič!

Butro. Veselý? Nie, to nevidím! Ale nechaj žiaľ, niet vraj príčiny ku bôľnému plaču — to Dobrotka odkazuje.

Ľubor. Niet príčiny k plaču? Veď ani žiadnej nebolo. Nečul si, čo som vravil?

Butro. Myslel som, že i tebä zarmútila moja okúňavosť. Dobrotka taká zničená bola.

Ľubor. Čo ťa po Dobrotke? Muž od jej žiaľu plakať nebude.

Butro. Ona tiež viac neplače, ako mladého veliteľa so Svatoňom našla.

Ľubor. Neplače — prečo neplače?

Butro. To už zas neviem, prečo by mala plakať! — Ale čosi také divné hovorila, žeby to ani černokňažník nerozumel, nieto ja. Tak ma i potom ku veľkomožnej poslala, aby vraj oživla novým životom Hradová — a radosť aby znovu zavierila! (Odchádza.) Nuž tak, musím jej to riecť, jestli porozumie!

Ľubor. Toto je divná pohádka, človek je ako v zakliatom zámku. Všetko sa asi naopak robí. Ja by som bol práve myslel, že si tá stryga, keď tých istých na zemi chladných naišla, všetky ostatnie vlasy vyšklbala. A všetko sa mi i s ňou i s veľkomožnou paňou naopak deje!... Hej, zbrojnoš, počkaj — neutekaj, povedz mi, či sa Dobrotka blázni, že nad tým neplače? (Odbehne za ním, po chvíli sa vráti s krvavým mečom.)

Výstup 4.

Ľubor sám.

Ľubor (zrazený). Hah! ztratené už všetko, všetko. Nesrazil si Bojana z Hradovej.... Neoddal koláče — nebolo vraj nikoho doma. Na svojej Hradovej mocne sedí Bojan. Čo ti osoží krv neverníkova? — Ah.... čo, kde mi je úmysel, s ktorým som naňho rameno napriahol?... Ano osoží! Tvoj blažený život v náručí devy, do ktorého sa chcel vysnívať, už je tam; zriecť sa ho musíš! Hradovej nie. Ochraň si Hradovú! To ešte môžeš! Šťastie ťa predca na rukách nosí; šťastie veliké, že Butro nešiel ku hradnej pani, ale ku mne, že mu meč skôr zavrel ustá navždy, lež by novinu bol jej môhol zvestovať. Musím mať jej ruku, prv ležby Bojan na hrad došiel — a potom nech príde, budem, ako pán Hradovej, s ním rozprávať!

Výstup 5.

Starý zbrojnoš.

Starý zbrojnoš. Bohovia, čože z tohoto bude, ako že ja vykonám rozkaz veľkomožnej pani. Dobrotka odviedla hŕbu zbrojnošov, a ostatních darmo svolávam. Veľkomožná pani káže jich doviesť, kdeže jich hľadať? Pochodil som celý hrad — vymreté všetko.... Kdeže sú? S Dobrotkou sú nie všetci, to znám dobre. Nešli všetci! — A o človeku ani chýru na Hradovej. Ej Dobrotka, Dobrotka! načo si ty sama bez rozkazu paninho odviedla zbrojnošov? Viem, že dobre smýšľala, ale čože teraz veľkomožnej riecť? Čo si počneme s tým zlosynom, ten nám ešte ujde.

Výstup 8.

Hormila, predošlý.

Hormila. Nikohos nenašiel? Vidím! Darmo volá veľkomožná pani; jej rozkaz zneje po Hradovej ako prázdny dym!

St. zbrojnoš. Veľkomožná pani, moja vernosť, spoľahni sa!

Hormila (neslúcha naň). Ľahko bolo mi otvoriť strmú hať čiernemu toku osudu, oj lež búracemu živlu cestu ťažko značiť! Ľahko zakypel vier zločinu, ľahko pobúral ráje pestovaných nádeji. Už ani nevolám: vráť, čierna krútňava, vráť, čos mi pobrala, len zachyť sebou a podrť čierného zlosyna — lež ťažko uprosiť bezcitnú búr! Len šumí a šumí ďalej, a podrýva a podmýva podo mnou pôdu žitia. — Už som sa radovala, že Ľubora vľúdim do siete mojej pomsty; bola by to viac neslychaná a nevídaná pomsta, nežli zločin. Lež všetko padá. Či mi nemohla naličnica slov zakryť peklo hrude? Či hudba slov nepreznela blesky, čo z tej priepasti okom šlahaly? Či mohol vyčítať z môjho chovania, že moja žiadosť o jeho domácnosť je nič iného, nežli pomsta? Aby mohla v nej zúriť, ju rútiť, že na to ju staviam! Tá nádeja zmizla, a mne nezostalo nič viac, len: zhyň, vierolomče! — Zhyň, vierolomče! Tak zvolala veľkomožná. Zašumel jej hlas po prázdnych svetliciach, odznel na nemých stenách, a odznel i rozkaz. Niet ramena, ktoré by na moje velenie tasilo meč, niet zbrojnošov, ktorí by ma mstili....

St. zbrojnoš. Veľkomožná, žiadna zrada; Dobrotka odviedla....

Hormila. Dobrotka! Dobrotka! Hah, Hormila, beda ti! Dobrotka odviedla, Dobrotka ťa nechala! Ja myslela, že niekde utiahnuta slzí. A ona? Nechala, nechala. Nechal ma celý svet! Starče, myslíš, že Hormila opustená? Nie, nemysli, netrúď sa! Dobre, nech odviedla; ďakujem jej. Ona mi zachovala pomstu; bola bych ju už habo pokazila vašími mečmi! Nie, Bojan, pomstený budeš hrozne! Hah, Hormila, teraz sa nový život leje do tvojej hrude. Ty si pomstíš syna, keď ťa všetko zanechalo, pomstíš vlastnou rukou — (Odchádza).

St. zbrojnoš. Veľkomožná pani, čakaj! Poraď sa ma! Nenáhli s úmyslom, pre večitých bohov! (Odíde za ňou.)

Výstup 7.

Svatoň, Bojan, Ľubomíra, Dobrotka, zbrojnoši.

Ľubomíra (k Bojanovi). Neviem, drahý môj, čo mi je, ale mne sa veľmi snie. Tak divno tie steny hľadia, taký žiaľny hlas sa tu ozýva!

Bojan. Čo ťa tam do sten, holúbku môj! Keď ťa mamka na srdce privinie, nebudú tie na tebä divno pozerať. (K Dobrotke) Lež kde je mamka? Dobrotka, poďme k mamke. Nezastavujme sa tu: len skoro!

Dobrotka. Odpusť, drahý kvet môj, lež musíme krátku chvíľku počekať! Veď sa nič nestrachuj, keď v ruke si držíš Ľubomíru, utiecť si jej nedaj. Ale vieš, Bojanko, mne sa zdá, že je potrebno s veľkomožnou paňou po predku prehovoriť pár slov o tejto veci, lebo by ju snáď radosť prekvapila. A radosť nie raz morí ako žiaľ.

Bojan. Veď ju uvedomil Butro.

Dobrotka. Ach veru pravda, ale predca sa mi zdá toto divným byť. Ba veru aj začínam veriť, že on to snaď zameškal. Lebo zo všetkého nevedel mnoho, tak môže byť, že zabudol, alebo sa mu nezdálo byť súrnym. Lebo si ja to vysvetliť nemôžem, ako by nám mohla veľkomožná pani chvatom neisť v ústrety! Alebo mu snaď nerozumela? No i tak dobre, aspoň ja budem prvšia, čo jej prinesiem tú blaženú zprávu! Preto počkaj, ľubú nevestu povoď po hrade; zbrojnoší, vy ukazujte jim okolie a zabávajte jich!

Priemena.

(Tmavá sieň, v úzadi čierne dvere.)

Výstup 8.

Hormila, Ľubor.

Hormila. Čo vravíš, Ľubor? Ty chceš z Hradovej odísť? Nie, na to nemysli; Hormila nikdy neprivolí! Ty si urobil Hormilu nešťastnou, na tebe musí Hormila svoju potechu najsť, potechu, čo Hormilu potešiť môže! Vieš, Ľubor, že Hormila teraz, keď si ju o syna, o nevestu pripravil, nemá už na svete nič? A práve z tebä chce potechu mať! — Nikdy, daromne ma ty unúváš, nesmieš od mojho boku odísť: ak bych na to privolila, čoby pre mňa ostalo? Do priepasti sa hodiť! Ale Hormila sa nehodí do priepasti; Hormila má ešte niečo, a to ju pri živote udrží. Ty musíš mi tu zostať, ani nepremýšľaj o tom, abys ma zanechal. Ja len neznám, čo sa s tebou robí, nač si tak veľké veci činil, len pre to vari, abys pomstil starodávne opovrhnutie, a potom abys zutekal? Čo? Čos neprijal, keď som ti dávala Hradovú, abys mi nahradil syna .... Ja si musím nahradiť syna na tebe!

Ľubor. Veľkomožná pani, vďačne bych to prijal, ale okolnosti —; v tých by som nezvládal nerovný boj s nepriateľmi mojimi.

Hormila (opovržlive sa usmeje). Hah, nepriatelia sem, nepriatelia tam; pred paňou Hradovej niet nepriateľov; niet odporcov jej vôle, ktorých by nezošliapala; nech vravia, čo chcú, lež činiť nesmejú....

Ľubor. Ja som proti ním bezbraný. (Chce odísť.)

Hormila. Hoj, ale odísť predca, predca nesmieš! Nie, ja ťa nepustím, keď si nechcel byť mi synom, keď som ťa tým nemohla pripútať k sebe, mám ešte niečo, čo ťa ku mne prikuje na Hradovú, — to, čo si sám žiadal: tu je moja ruka?

Ľubor. Veľkomožná pani, ty mi dáš ruku? Nie, nesmiem ju brať, (ku sebe) Bojanová pomsta by väčšia bola!

Hormila. Ani to? Viac už nevládzem. Prijať ju musíš. Čis ma klamal, ruku pýtajúc?

Ľubor. Oj nelhal som, srdce nelhá!

Hormila. A predca ťa skutkom viní slová zo lže!

Ľubor (k sebe). Čo? Hah, čo ja robím! Ja ju neberiem; oj, veď sa potom nemám čoho báť. (Vezme jej ruku, na hlas.) Hormila! lež obeť sňatku pred večnovekými bohmi hneď sa musí stáť!

Hormila. V túto chvíľu, hneď, to si ja žiadam. Hneď opatri víno. Bojím sa, by mi i táto chvíľa dáko neušla!

Ľubor (odíde).

Výstup 9.

Hormila sama.

Hormila. Syn môj drahý! keď ťa opustili všetci, matka ťa neopustila. Ešte ťa neztrovia plamene blnkotavé, a už budeš hrozne — hrozne pomstený. Oj, vďaka ti, Perune bože, čo hľadíš na zem túto okom prísnym za moje rozhodnutie, za moju odvahu. To bol tvoj pokyn, to bola sila tvoja, čo mne zavierila v hrudi, keď som už nado všetkým zúfala, od všetkých opustená! — Tebe vďaka, Perune, čo meráš právo, ohliadaš krivdu, aby nepomstenou nezostala. Tys pôvod mojej pomsty, veď moje výmysly sa už lámaly! Vrah nechcel ani za Hradovú sa dať obostrieť sieťou pomsty, nechcel mne k vôli utvoriť sebe blahú domácnosť, na ktorú by mu srdce pririastlo; on chcel utiecť od mojej tváre. Už som bola opustená, tu si, Perune, blisol pomstou .... A ani sa nebudem musieť dať zožierať trápom a mukám za tak dlhý čas. A predca pomsta kratšia nebude. Ani nebudem musieť nevinných vraždiť, a predca bude niesť moje bôle. Dobre, že sa už stalo!.... Prines len skoro víno, Ľubore, ktoré má byť obeťou bohom; veď ja tiež nahotujem čiašu, (ide ku skryni v kúte) čiašu vladykov z Hradovej vďačne! (Vytiahne nadobku.)

Bojan ľubý! O nedlho už budeme vedno, nemusíš čakať už za tým časom dlho, v ktorom sa očistí matka pomstou zo zločinu, ktorým si mi v kvete uvädol. Asi týždeň najviac, kým ju vykonám. Obeť sa skoro vykoná, ktorú Ľubor žiada. (Staví stolík k zastrenému výklenku, lež nie celkom k stene.) Neni bezpečný v mojom slove, až kým ho neutvrdí právo, bohmi vynesené. Oh,

kebys to znal, jako je duch môj neodvratne upiaty na mojom úmysle, ver bys sa o to nestrachoval, že sa snaď inak rozmyslím. Čo tak odo mňa chcel utekať? Ani poklady Hradovej, ani žiadne vábenie ho nemohlo zadržať, len ruku moju na silu žiadal.... Kde sa vzala tá sila k tej obeti u mňa? Za tú len bohom má čo ďakovať.

Výstup 10.

Starý zbrojnoš, predošlá.

St. zbrojnoš. Čo nečujem od Ľubora! Veľkomožná pani, čos to urobila?

Hormila. Starče žij ešte roky, a buď svedkom toho, čo som urobila!

St. zbrojnoš. Veľkomožná pani, pre večitých bohov, ešte nie pozde, ešte čin nemusíš želieť, ešte bohovia ho za stály neuznali, ešte nebola obeť. Pre vekoživých bohov ťa prosím: odvolaj! Preváž, čo s nami teraz nastáva, my sa musíme teraz zohnúť pred zákonmi božími, ak to dovolíš, a nebudeme viac môcť naň zodvihnuť naše meče ku pomste, k trestu, — ak viera obete pútať nás bude!

Hormila. Opovrhujem vašími mečmi!

St. zbrojnoš. Veľkomožná pani, kebych bol znal, že nikoho nieto, — kebych bol môhol tvoj rozkaz očuť, ja by som bol plnil pomstu tvoju vďačne, sám bych bol so zlosynom stal do zápasu. — Oj, rád by som dal za to moju krv! Pokyň ešte raz, odvolaj slovo, čos dala vrahovi, nejsi bezvládna...

Hormila. Niesom bezvládna, to ja dobre znám!

St. zbrojnoš. Už som čul, ako sa zbrojnoši hrnúli; pokyň, a bude zlosyn mrieť.

Hormila. Keď sú to zbrojnoši, nech čujú moj rozkaz: Nech sa trasie hnevu mojho, kto sa opováži na toho dvíhať meč, komu podám ruku!

St. zbrojnoš. Kto Bojana zabil, tomu podáš ruku? Oj, kto to kedy počul!

Hormila. Tomu podám ruku, aby znal svet, akou matkou bola Hormila!

St. zbrojnoš. A na súd jeho nič nedáš?

Hormila (opovržlivo). Matku nepoznáš! Mne Bojan zhynul, zavraždený úkladom. A tam na súdy sveta hľadieť? Hľadím, ale s opovržením. Matke pomsta! Blbá mienka škamravooká, neznajúca chápať to, čo jej každý deň na myse nenosí, moj úmyseľ nepobúri; ja ďakujem za silu moju bohom, ktorou som ňadra s citom podrtila, aby som mohla vykonať pomstu!

St. zbrojnoš. Krásna pomsta! pánom Hradovej....

Hormila. Starče mlč; ak chceš pomstu moju vidieť, žij ešte roky.

Výstup 11.

Ľubor, predošlí.

Ľubor (pri vchode k sebe). Chvala bohom, že som sa nestretol s nými! Šťastie, stoj ešte pri mne, kým prežijem chvíľku obete. Potom sa už viac ne-

budem báť, stretnúť sa s nimi. (Na hlas) Tu, Hormila, víno; odriekaj tedy bohom milé slová k obeti!

St. zbrojnoš. Ľubor, pre bohov velevládnych, neprijmi ruku veľkomožnej, hoc aj ti ju dá; pomysli na česť Hradovej!

Ľubor. Starče! kebych smel s krvavým mečom k obeti, nežil bys.

St. zbrojnoš. Veď, pre večitých bohov, keď veľkomožná pani rozkáže, my sme hotovi ťa poslúchať, ako pána Hradovej. Pomysli ale, že zhanobíš Hradovú, a čože vykonáš?

Ľubor. O chvíľku uvidíš, starče, čo vyhrám!

Hormila. Starče, koniec hádke! (Odstre nad pristaveným stolíkom záponu; tam vidno obrazy bohov.)

St. zbrojnoš. Bohovia, nehľaďte! (Hodí sa s výrazom zúfalstva na zem.)

Hormila (nalejúc vína do čiaše). Bohovia dobrí! bože sňatku, Polet, neodvráť od nás tvár svoju teraz; nechže náš sňatok bude ako toto víno, čo ti v obeť lejem, smysly blažiace (odleje). Perune mocný, bože práva, pravdy! (ruky nad čiašou celkom) ty daj dosiahnuť v sňatku tomto moju žiadosť! (Pije.)

Výstup 12.

Dobrotka, zbrojnoši, predošlí.

Dobrotka a zbrojnoši (ustrnú, pred bohmi sa pokloniac).

Hormila. A tebe, Ľubore, nech Perún všetko chráni, čo ti teraz dávam, aby ti to ani prosba k bohom, ani čierne umenie neodňalo, z tebä nevyňalo. To bohom rieka Hormila, podávajúc ti ruku, podáva ti i vládu Hradovej!

Ľubor. Hah, tu si, vyžiadaný okamyh; oj, koľké roky som za tebou čakal. Predca, predca raz! (Chce piť.)

Dobrotka. Keď matka sa zabúda, postavím sa za Bojana ja. (Priskočí a vyrazí mu čiašu z ruky.) Ani teraz, ani nikdy viac!

Ľubor. Hah, ty zhynieš!

Hormila. Beda! Dobrotka, čos mi učinila? Tam moja pomsta!

Dobrotka. Nie vládu jemu, ale potupnú smrť; preč s ním zbrojnoši!

Ľubor. Ticho, zbrojnoši! Na smrť so mnou myslíš, ty Dobrotka, a myslíš, že budem zpínať ruky a kričať: beda! Hahaha! Oj so mnou nie na smrť. Čo sa ti sníva? Ja už pán Hradovej — mne dala ruku Hormila! Nie ja na smrť. Haha! Trniete? Trňte, tak vám treba. Načo ste kričali. Nie ja na smrť pôjdem, ale ty, Dobrotka, chcelas mi pokaziť moje šťastie, myslelas, že nieto už viacej vína na obeť! (Predkročí pred Hormilu.) Teraz pôjde každý na smrť, komu slovo moje povelie. Dobrotku odveďte na smrť — bo ja veliem!

Zbrojnoši. Velenie tvoje nás po božom práve neviaže.

Ľubor. Bude vás viazať, ale po ľudskom. Robte, čo kážem, bo mi hneď Hormila oddá vládu.

Hormila. Keď ruku dala, vládu neoddám; za tou si počkáš do mojej a mojho smrti (ukáže na čierne dvere), keďs nevedel zadržať, čo som dávala.

Ľubor. Zbrojnoši, robte čo kážem! Lebo v túto chvíľu je moja vláda. Zles vyrátala tvoje úskoky! Nuž nežij (bodne ju mečom), a tvoj tiež prestane žiť. (Skočí do čierných dvier, prv ležby to mohli zbrojnoši zabrániť. — Ztadial čúť hrmot a výkrik.)

Hormila (potočiac sa, lapí za hruď). Vrahu!

Všetci (chcú uderiť naňho). Beda!

Hormila. Počkajte, ani krok, kým nezomriem! Nechcem ho vidieť! Dobrotka, čos mi urobila — moja pomsta!

Dobrotka. Bohovia! Veľkomožná pani, veď akby bol pil, čo ti hruď rozbodal, on by mal vládu!

Hormila (podopre sa na Dobrotku). Nehorekuj, Dobrotka, preto; veď mi on mečom iným hruď rozbodal. Nechže by mal vládu, (hodí cievočku striebornú na zem) veď som ja to chcela. A uvidela by si, ako som syna strašne pomstila! Ja by mu bola po pár dňoch zomrela, keďby už na Hradovej utvrdený bol. Potom viem, žeby mu šťastie a svedomie neznieslo dlhú samotu: pojal by si družku, aby ho ľúbila, dietky by sa ľube kol neho bavily, a jemu by hruď tak blaho začala sa dmuť. V tom smrti semä by začalo vyžierať obeť; on by tiažou nepremožitelnou začal klesať. Pri úzkostných pohľadoch ľubej ženy a dietok darmo by sa zpínal orol postrelený do výšky, zárod smrti by ho pomaličky ťahal dolu — k čiernej zemi. Darmo by peruťami žitia rozšvihoval, srdce o milených prirostlé by sa po vlákenci z tadial odtrhalo; darmo by sa zpínal milým k objatiu, hlava by klesala, ramená lámaly. V obeti sme pili jed .... Ach len ja, on nie. Všetko preč!

Dobrotka. Nešťastná veľkomožná pani!

Hormila. Nešťastná, oj ano! Obeť strašnú doniesla, aby mstila syna a? obeť daromná!

Dobrotka (zadivená). Čo? Aby si mstila syna? Veľkomožná pani, veď Bojan žije!

Hormila (prekvapená). Čo to? Bojan žije? Nuž čože chce slza, čože chceš viac! Bojan drahý!

Výstup 13.

Bojan, Ľubomíra, Svatoň, zbrojnoši.

Bojan. Mamka moja drahá!

Ľubomíra. Drahý môj! .... mne je divo.

Bojan. Mamka moja, či sa hneváš, že sa na moju nevestu prizrieť neideš?

Dobrotka. Ach, veliteľu drahý, veľkomožná ....

Hormila (zpne sa posledniou silou, zastre ránu). Ticho, Dobrotka. Bojan môj, Bojan môj! zas ťa mám. Dcéra moja! zas ťa mám. (Obíme ju.)

Bojan. Mamka, odpusť mi nedôveru!

Hormila. Nezpomínaj viac, nezpomínaj tie zlé časy. Bola som ti matkou a usmrtila som ťa, oh beda mi! Lež nic, veď všetkému bôľu koniec. — Nezpomínaj minulosť! Jej čierne obrazy letia kol mojeho srdca — lette, nadarmo

letíte, lebo nad ním blažený párik leží. Bojan žije — nechcem nič viac. Bojana mi nik nevyrve. — Len ešte jedno a čierna minulosť zhasne! Bojan ľubý a dcéra moja drahá, hneď si tu sľubte lásku!

Bojan (podá ruku Ľubomíre). Večne!

Ľubomíra. Bojan môj!

Hormila. Nuž tedy, ako s čistým srdcom vaše ruky spojené, nech i s tak spojenýma srdcama liata bude obeť Polelovi. Teraz nech sa Hradová raduje! Dobrotka!

Bojan, Ľubomíra (ju ľubajú). Drahá naša mamka!

Bojan. Ja som nedôveroval Dobrotke, a poznal som ťa a cítil lásku tvoju, a predca som nemyslel, že si taká dobrá; odpusť zármutok, čo ti Bojan zapríčinil.

Hormila (slabo). Žiadon zármutok, táto jedna chvíľa mi vynahradila všetok bôľ.

Bojan. Tisíc takých chvíľ, čo hodina chceme ti pripraviť!

Hormila. Vaša blaženosť bude i mne slasťou — — (potočí sa a klesá). Hah, bohovia! Bojan — len ešte slovo — Bojan — Ľubomíra, dietky drahé, s Bohom! (Zomre a klesne do náručia Bojana a Ľubomíry.)

Bojan. Bohovia! Mamka!

Ľubomíra. Mamka naša!

Dobrotka. Hah, zlosyne, neteš sa v našich slzách.

Zbrojnoši. Smrť vrahovi! (Obstúpia z bokov čierne dvere.)

Dobrotka (otvorí čierne dvere, chvíľku v nemom úžase). Pre večitých bohov! (Odskočí na bok. Cez čierne dvere červánky z hora planú a chyžu osvetlia, v dialke vidno vrchy.)

Všetci (chvíľu stojac v úžase). Toho strašná priepasť súdila! Našej pomsty netreba viac!

(Hormila leží v prostriedku, v náruči slziacich Bojana a Ľubomíry. Svatoň sa pri hlave modlí.)

(Opona spadne.)

0 002 377 718 6

LIBRARY OF CONGRESS
0 002 377 718 6